

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE EN VOLKSCULTUUR

Orgaan van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen
de Dienst voor Volkskundige Enquêtes in Vlaanderen
en het Internationaal Studiecomité voor Ommegangsreuzen

Hoofdredactie: Renaat van der Linden, Marc Jacobs
Godveerdegemstraat 17, 9620 Zottegem

Redactiesecretariaat en ruildienst: Arnold Eloy • Recentiedienst: Marc Jacobs
Bibliotheek K.B.O.V., Kraanlei 65, 9000 Gent

Redactie: Maurits Broeckhove, Marcel Daem

Onder de auspiciën van de Federatie voor Volkskunde in Vlaanderen v.z.w.

INHOUD

R. VAN DER LINDEN. <i>Bloedschande of incest. Ego-documenten</i>	143
E. SCHEPENS. <i>Vogelvangst en vinkenwedstrijden te Gent van de 16de tot de 18de eeuw (vervolg)</i>	155
F. VAN BOST. <i>Gentse Volksprenten</i>	173
A.K.L. THIJS. <i>Kettingbrieven</i>	193
J. ARNO. <i>Volksinstrumentenmuseum in Gooik</i>	212
Scripta manent	
W.L. BRAEKMAN. <i>Schimplied op de overheid van Desteldonk en Doornzele</i>	197
Bondsleven	
H. DE MULDER. <i>Sammlung René Van de Zijpe in het Brüder Grimm-Museum te Kassel</i>	199
<i>Prof. dr. Stefaan Top vereremerkt</i>	210
<i>Kantclub St.-Katelijne. Frans-Vlaanderen</i>	211
In memoriam	
R.L. <i>Antoine Janssens, conservator Rietgaverstede</i>	200
R.L. <i>Mgr. Georges De Keersmaeker, medewerker OVZ</i>	202
R.L. <i>Michel Van den Bossche, toneelkundige</i>	204
Levend Volksleven	
W. SCHAUBROECK. <i>Lierde. Bier- en Wijnfeesten met Reus Bruno</i>	205
P.R. <i>Berlare. Zeuntje, eerste Rode Kruis-Reus</i>	206
H. DE MULDER. <i>Paul, de echte eierboer als Reus te Grembergen</i>	207
G. SIMONS. <i>Tweede paardenomwegang te Erwetegem-Zottegem. Vaantje</i>	208
<i>Kalender van ruitersomwegangen in Z.O. Vlaanderen</i>	209
Boekbespreking	
L. GELBER. <i>Le chant enfantin. Etude psychologique</i> (A. Boone)	142
H. VERLEYEN. <i>Twee bloesems aan dezelfde tak</i> (P.R.)	172

Dr. L. Gelber, *Le chant enfantin. Etude psycho-génétique*. Département d'archéologie et d'histoire de l'art, Collège Erasme, Louvain-la-Neuve, 1995, 298 pp., 2500 BF

Het is overbekend, dat volledigheid bij de studie van het volkslied uitgesloten is: het is bv. volstrekt onmogelijk alle liederen van alle genres bij alle volkeren en in alle tijden ter beschikking te hebben. Wat wél kan - en wat moet - is het aanleggen van een kwalitatief en kwantitatief representatieve schijf van de fenomenen der volkskunst die men wil onderzoeken.

Voor haar vergelijkende studie van het muzikaal aspect van het kinderlied in Europa heeft Dr. L. Gelber die voorwaarde beslist gerealiseerd: zij heeft de beschikking gehad over 8732 Vlaamse kinderliederen, ontleend aan de verzameling van ca 10.000 liederen die op magnetofoonband opgenomen werden in de tweede helft van deze eeuw en gedeponereerd zijn in het "Volksliedearchief Alfons Verbiest-Lucy Gelber" dat berust in de muziekafdeling van de Koninklijke Bibliotheek van Brussel. De 1020 Hongaarse kinderliederen stammen uit de collecties van Béla Bartók en Zoltán Kodály. Dat basisonderzoek werd verder uitgebreid met een reeks van 1508 Franse, 981 Duitse en 887 Roemeense kinderliederen, die alle ontleend werden aan gezaghebbende collecties. Als men weet dat in de meeste Europese taalkringen de documentatie van de kinderzang doorgaans beperkt blijft tot het optekenen op het gehoor en uitgeven van maximum 800-1000 kinderliederen per taalkring, kan men gaan inzien over welk uniek materiaal wij voor onze taalkring beschikken.

De analyse die Dr. Gelber op grond van deze documenten heeft doorgevoerd, volgt een grondig doordacht en muziekpsychologisch gefundeerd werksysteem. Daarmee kunnen wij inzicht krijgen in de wording van de muzikaliteit der kinderen en in de meerzijdige wetten die de wereld van het kinderlied beheersen. Het resultaat van dat onderzoek heeft Dr. Gelber neergelegd in dit werk, dat zeer zeker geen licht leesboek geworden is, maar een degelijke studie, die ieder volkskundige en vooral al wie wil doordringen tot de kern van het Europese volkslied, ten zeerste zal interesseren.

Wie had ooit een dergelijk gecompliceerde werking van het leven van muziek en psychologie durven vermoeden achter de onschuldige en zo simpel schijnende kindermelodietjes? Wie heeft ooit eerder iets van de genetische wetten vermoed, die schuilen in de lieve deuntjes, die onze kindertijd verlustigd hebben?

Met haar vroeger werk (*De Melopee van de Vlaamse Kinderzang*, Gent, 1972) heeft L. Gelber ons reeds een instrument bezorgd, dat ons kan helpen om een enigszins objectief oordeel over de muziek van deze liederen te vormen: kennis en doorlichting der grondbegrippen als tonaliteit, melos, medus, metrum, ritme, vormwetten, etc. Deze handleiding werd in deze indrukwekkende studie nog uitgebreid en zal elke lezer aanzetten en helpen om deze wereld in te treden met een objectieve oordeelsmethode.

De auteur heeft zich in haar werk streng gehouden aan de analyse van het muziekaspect van de kinderzang en heeft zorgvuldig het domein van de teksten vermeden. Over de kinderliedteksten is inderdaad al heel wat geschreven in binnen- en buitenland en het valt al gauw op hoe moeilijk het de specialisten valt op dat gebied wetenschappelijke objectiviteit te waarborgen. Precies die objectiviteit heeft Dr. Gelber angstvallig weten te handhaven en wij mogen aannemen, dat zij aldus met haar werk een unieke en specifieke verrijking van ons volkskundig bezit geleverd heeft.

Deze studie levert ons een wezenlijke affirmatie en documentatie van de Vlaamse zangexpressie. Voor de kennis van onze volkscultuur, onze eigen aard, traditie en actuele ontwikkeling, is deze indringende analyse van uitzonderlijk belang.

A. Boone s.j.

EGO-DOCUMENTEN

i.v.m.

INCEST OF BLOEDSCHANDE

Als kind misbruikt
vernederd vertrap
verkracht en
in de kou gezet
Ik ben dàt kind

Ik vraag om liefde
en bescherming
Ik vraag om warmte
om verzorging en begrip
want ik ben ziek
van toen

Deze bijdrage kwam tot stand in februari, in aansluiting met vroegere ego-documenten in OVZ op een moment dat er in de verste verte geen spraak was van het afgrijselijk drama i.v.m. het verdwijnen, vermoorden en de begrafenis van Julie en Melissa en de affaire-Dutroux die op nationaal én internationaal vlak een weergalozе weerklank beleeft. De aanhoudende confrontatie daarmee treft vele lieden. Centra Kind in Nood en Teleonthaal ervaren hoe vele vrouwen en kinderen, die seksueel werden misbruikt, ontzettend veel moeite beleven om dat feit te verwerken, en sinds jaren met schuldgevoelens en persoonlijkheidsstoornissen worstelen. In deze diensten stijgt de toename van noodoproepen, in de noodkreet van degenen die hun onbekend trauma niet meer onder controle hebben, typisch bij geval van seksueel misbruik en zeker bij incest. Tot voor lang was deze gruwel taboe! Deze bijdrage, totaal nieuw, spreekt meer dan boekdelen!

Zelden leest u een tweede én een derde ondertitel op de kaft van een boek om de aard en waarde te beklemtonen. De uitzondering treft. De elfregelige klacht en bede van een kind geeft als ondertitel uitstekend het doel van een publicatie (1) aan, en tegelijk de sfeer van deze bijdrage.

Incest geldt bij alle volkeren en in alle tijden als een ware en zware misdaad. De Grote Winkler Prins Encyclopedie, Amsterdam, Elsevier Antwerpen, MXMI p. 85-86, stipt uitzonderingen aan voor huwelijken tussen broeder en zuster in vorstengeslachten. Zulke zogenaamde dynastieke incest is bekend bij de farao's in Egypte, de Inka's in Peru.

Bij primitieve stammen bestaan sancties als van bovennatuurlijke herkomst: ziekte, dood, onvruchtbaarheid, of straffen door de gemeenschap opgelegd. Het feit, dat bij menig volk voor incest de doodstraf bestond of bestaat, getuigt van de diepgewortelde afkeer.

Incest komt in alle milieus voor, bij sexueel misbruik meestal onder geweld, bedreiging, verleiding, chantage.

Het schenden en scheuren van een schaamtegevoel kerft na de pijn in het getroffen gemoed van een minderjarig kind jarenlange sporen.

Iemand kan innerlijk merktekens van het geschonden zijn in zich dragen zonder dat de onmiddellijke omgeving het opmerkt.

De rubriek "Van de wieg tot het graf" behandelt in menige heem- en volkskundige publicatie allerlei aspecten van het volksleven. Incest komt zelden of nooit aan bod. Deze bijdrage behelst een verkenning langs uitgaven van een recente kwarteeuw, langs drie romans, een toneel, een zestal autobiografieën - studies met een vijftigtal ego-documenten daarin vervlochten.

1. Lode ZIELENS, *Het Duistere Bloed*, 1930, zedenroman, tweede druk, 1971
2. Jozef VANTORRE, *De Kavijaks*, 1973, autobiografie, tweede druk, 1988
3. Christel MATHIJS, *Incest: de straf op zwijgen is levenslang*, 1983, vierde druk, 1988, twintig autobiografieën
4. Helga van GEERTSOM, *Medusa onthoofd*, 1986, autobiografie
5. José RIJNAARTS, *Dochters van Lot: over vader-dochter-incest*, 1987, autobiografie
Id., *Dochters van Lot: over incest*, 1988, id., studie
6. Anouche ADAMS, *Ik was een vrolijk kind. Over incest en therapie*, 1991, tweede druk, 1993, autobiografie
7. Ann PROVOOST, *Mijn tante is een grindewal*, 1990, roman
8. Eric MEIRHAEGHE, *De pijn gloeit lekker*, 1995, toneel
9. Leo SCHILLEMAN, *Geschonden grenzen*, 1995, studie biografie van 20 vrouwelijke & 13 mannelijke incestslachtoffers
10. Pieter ASPE, *Het vierkant van de wraak: incest binnen de machtigste familie van de stad* (Brugge), 1995, thriller, fictie

Lode ZIELENS. *Het duistere bloed*. Zedenroman

Incest brandt in het misbruik van de afhankelijkheid van het kind of het meisje tegenover de volwassene. De psychische spanning of ontreddeering spuit reeds in de sombere titel van dit boek. Een man die opgegroeid is in een zwoel hoerenmilieu, beleeft een ziekelijke neiging tot zijn dochter, amper in staat zich te verzetten tegen die aandrift die bovendien nog beantwoord wordt ook. In een brandende jaloersheid poogt de man in de akelige situatie zijn kind te redden, dat zijn bedoelingen niet vat en tot slot schiet hij haar minnaar overhoop. Een brutale sfeer, beklemmende nood in het aangrijpende volksleven van een voor velen vrij onbekend schipperskwartier.

Na de tekst van de roman (90 blz.) biedt Dr. Emiel Willekens een apart "Dossier" met "Gestalten der Liefde" (p. 1-4) ...

Het verhaal is evenmin ingewikkeld, vloeit gelijkmatig voort, simpel van bouw. Seksueel ontwaken, overspel, tenslotte incest en moord ... In de literaire ontwikkeling rond 1930 is het boek krachtens zijn thema en zijn onbevangen toon, zijn openhartigheid, een daad geweest. Voor velen een daad van bevrijding - die ook nu, nu voorgoed, volledig te waarderen is.

De uitgever publiceert enkele kritische stemmen in het apart "Dossier" in de vierde druk in 1971, p. 5-12 ... Zo van Urbain Van de Voorde: Het door hem behandelde onderwerp biedt in de laatste helft van het verhaal althans, grote overeenstemming met een vreselijke zaak van bloedschande en moord die voor een paar jaren door het Assisenhof te Brugge werd gevonnist. Het blijft zijn niet te onderschatten verdienste dergelijke somberste schaduwzijden van het leven, doorgaans schuw verborgen, doch meer verspreid dan men veelal neemt, als kunstenaar onder ogen te hebben durven zien ...

Het zijn een der meest tragische bladzijden van het boek, een der schrijnendste "de profundis-kreten" die ik sinds lang heb gelezen.

Kritische stemmen in *Dossier*, blz. 2-12.

Emiel WILLEKENS. *De gestalten der liefde*, blz. 2-4.

Urbain VAN DE VOORDE in *Nieuwe Rotterdamsche Courant* 87ste jaargang, nr. 318.

Marnix GIJSEN in *Dietsche Warande en Belfort* 30ste jaarg. 1930, 550-55.

Gerard WALSchAP in *Hooger Leven*, 4ste jg., 4 mei 1930, 565.

Arthur CORNETTE in *Periscoop*, 1932, 208-210.

Jozef VANTORRE. *De Kavijaks*

De auteur, kind uit een groot vissers- en arbeidersgezin in Heist-aan-Zee, beschrijft zijn straatarme maar gevoelsrijke jeugd voor en tijdens de oorlog, als een authentiek verteller, met een feilloos gevoel voor het tragische, de humor en het ridicule in de zwartste miserie.

Zelden heeft een boek zulk een klank en kleur van een bikkelharde aanklacht en een minutieuze precies karakterisering van een proleterig, weinig of niet bekend milieu.

... Hoe ziekelijk jaloers mijn vader was op de jongens en de meisjes. Voor hen was het nog erger gesteld ... O bloedschande, één van de wraakroepende zonden ... Hij heeft er zelfs verkracht in hun onwetendheid en als ze ontnechten, als de waarheid uitlekte, werden ze buiten gezet, op straat gegooid, dan waren het zijn kinderen die logen, niet deugden. ... De meisjes ontvluchtten één voor één ons huis voor hem, waar ze vader moesten tegen zeggen ...

Wij, jongens, al hadden we in die tijd weinig begrip over het werkelijk leven, voelden toch goed aan wanneer mijn vader een der meisjes uitbuitte ...

De sterkste herinneringen ... Ze mocht enkel uitgaan en verkering hebben wanneer ze aan haar eigen vader gunsten toestond. ... Bij ons konden de meisjes zich niet ontplooiën, moesten enkel gaan werken, geld verdienen en kind blijven.

Wat J... ertoe dreef de bloedschande met mijn vader te bedrijven, kan ik natuurlijk niet beschrijven... Er kwam politie. Mijn twee zusters werden ondervraagd ... Alle ondervragingen werden opgesteld ten voordele van mijn vader ... dat we soms in woordenwisselingen tussen mijn ouders hoorden, dat mijn moeder wist dat hij had verkracht ... O weegschaal van gerechtigheid, waarom helde u zo aan een kant over ... Mijn vader mocht verkrachten. Een vader van dertien kinderen mag van zijn gezin niet weggetrokken worden, zegde een der advocaten ... Gans het gerecht met zijn aanhang wist dat mijn vader schuldig was. ... Wat waren mijn twee zusters zonder advocaten tegen dossiers die dropen van omkoperij ...

In 1973 organiseert de Boekenprijskamp de rondvraag naar het meest markante literaire boek van een Vlaams of Nederlands auteur.

De uitslag kent de penning "Gulden Boek van de Vlaamse lezer" toe aan "*De Kavijaks*" van Jozef Vantorre.

een auteur. Ze heeft altijd in een café geleefd. Haar moeder dwong haar in een bordeel te werken. De aangehaalde gebeurtenissen zijn voor een groot deel in het openbaar gebeurd. De auteur dacht met dit ego-document geen moment aan een boek. Ze wil in hoofdzaak afrekenen met het vroegere verstikkend milieu met zuiplappen, marginalen, eenzamen, met hun bijtende ontaarding, met de voortdurende hypocrisie. Zelfmoord geldt in dit midden vaak als enige oplossing.

Voor de auteur heeft schrijven dé redding gebracht.

Het slot is Dankwoord, aan dertien personen in alfabetische volgorde, *mijn onbekende man*, en alle anderen die ik hier niet meer kan vernoemen, een derde alinea voor vijf andere help(st)ers. Tot einde: Mijn diepste genegenheid voor Alice Miller voor het doorbreken van taboes aangaande opvoeding en psychiatrie en haar diepgaande empathie met mensen die eens kinderen waren. In die zin is het document eerlijk en heerlijk.

Opgedragen aan mijn zoon en aan alle kinderen op deze wereld die lijden en aan alle ouders die zichzelf in vraag willen stellen.

Voor mijn moeder. Voor mijn zus en broer.

Medusa. De Griekse godenwereld kent drie vrouwelijke, gevleugelde monsters. Alleen Medusa was sterfelijk. Wee degene die haar aanzag. Hij of zij versteende.

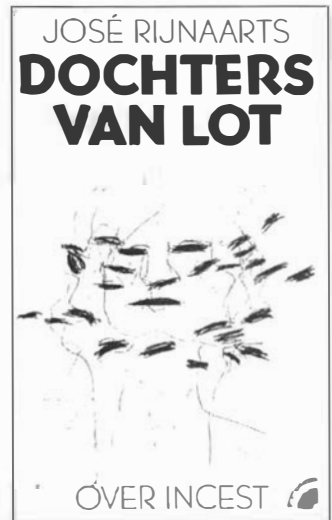
José RIJNAARTS. *Dochters van Lot: over vader-dochter-incest*

José Rijnaarts vindt in 1978 in een uitverkoop van 1 gulden haar eerste boek over incest. Blijkbaar bestaat geen interesse voor het onderwerp. Toch zit het reeds in de lucht.

Vrouwen die in hun jeugd seksueel waren misbruikt door vader, broeder of een ander familielid, treden met hun ervaringen naar buiten. In 1982 richt een groep van hen de landelijke "Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling binnen het gezin" op en van 1982-1984 is de auteur actief betrokken bij de hulpverlening aan slachtoffers van incest.

In 1985/86 besluit de auteur haar tekst. De uitgever publiceert die in 1987: *Dochters van Lot: over vader-dochter-incest*, een waarachtig ego-document van ca driehonderd bladzijden. Het jaar nadien verschijnt de Duitse vertaling *Lots Töchter* bij Claassen Verlag.

De uitgeverij Maarten Muntinga te Amsterdam publiceert de tekst in 1989 na het actualiseren voor een Rainbow Pocketboek.

Alle problemen in verband met het thema komen aan de orde van de dag: de rolwisseling tussen moeder en dochter, de schuldvraag langs alle kanten, de reacties bij de ontdekking van incest van moeder, van vader, vader als machtsprobleem en als product van patriarchale samenleving.

José Rijnaarts vindt in het Gemäldegalerie Alte Meister in Dresden het schilderij Lot mit seinen Töchtern van Alessandro Turchi (1578-1649): een oudere man, een weelderig gevormde jonge vrouw en een andere jonge vrouw, haar gewaad afgezakt tot boven haar schaamhaar. Door dat doek lag de titel van het boek dat ze wil schrijven, vast: erotisch sfeertje, verleidelijke dochters, argeloze, zich van geen kwaad bewuste vader, afwezige moeder. Het Oude Testament vertelt de geschiedenis van Lot, de enige rechtvaardige die met zijn gezin uit Sodom werd gered. De vrouw van Lot verandert in een zoutpilaar bij de ondergang van de stad, wegens haar nieuwsgierigheid. De dochters beseffen dat na hen geen voortplanting voorzien is. Zij geven hem wijn te drinken, gaan bij hem neerliggen, zodat uit elk van hen een nieuwe stam ontstaat. (Genesis 19: 30-38).

De auteur vat de moraal van het verhaal samen: 1 vader-dochter-incest is niet per se verwerpelijk, 2 de vader treft geen blaam want de dochter wil het zelf, 3 id. ... want hij wist niet wat hij deed. De drie elementen vindt u in de zelfrechtvaardiging van incestueuze vaders, de afweerreactie van de publieke opinie, de theorieën van de wetenschap. De culturele antropologie neemt het eerste element voor haar rekening, psychoanalyse en psychologie het tweede en het derde. Voor dit laatste kunt u de drank verwisselen voor een lage afkomst, ongelukkige jeugd, seksuele hyperactiviteit, etc.

De studie belicht slachtoffers in hun onwetendheid, verwarring, angst en schaamte, overleveringsstrategieën en verwerking, waar de auteur vooral steunt op ervaringen van slachtoffers. Zij leeft als betrokken partij, op basis van de voortreffelijke documentatie, met de methodische en grondige analyse voor het geheel en bijzonderheden, voorzien van kritisch commentaar.

Anouche ADAMS. *Ik was een vrolijk kind. Over incest en therapie*

Op het tweede blad staat "de Franse titel" (of verkorte titel): Ik was een vrolijk kind. Op het vierde blad dezelfde tekst als op de kaft.

Een dubbel kader centraal op de kaft toont een kind op een drempel, als een sleutelkind, met daarboven de Franse titel in grote letters en daaronder de tweede, ogenschijnlijk als contrast. De misleidende titel bovenaan wijst op de leugen en hypocrisie in een burgermilieu, "verwijst naar wat ik mijn ouders tegen anderen heb horen vertellen. Ons Ann was vroeger een vrolijk en levenslustig kind. Maar op een gegeven moment konden we er niets meer mee aanvangen".

Het ontroerend ego-document behandelt de auteur in fazen waarin zware mishandeling, ver-

waarlozing, depressie, gedachte aan zelfmoord, de psychiatrie (rammel ze maar eens dooreen) optreden, maar biedt vooral een boodschap voor de vele incest-slachtoffers.

De vader heeft tien jaar lang zijn kind seksueel misbruikt. De verwarring en wanhoop die - voor alle slachtoffers - met incest zijn verweven, heeft ze tot op zekere hoogte verwoord in een gedicht maanden voor het begin van de therapie.

Met mijn ouders was nooit veel contact. Mijn moeder was koel, leidde haar eigen leven...

Intussen groeiden mijn gevoelens van onbehagen, van angst en afkeer voor mijn vader. Tijdens een verblijf in een rustoord werd de innerlijke splitsing ook naar buiten een feit. Toevallig. Een klein meisje hing zoveel aan mijn rokken, dat men mij naar haar ging noemen. Ik werd voor elk "Mademoiselle Anouche" en bij het veranderen van school nam ik die voornaam ook mee. ... De kerstvakantie was keer op keer een regelrechte hel. En elke morgen kwam papa langs. Hij bleef steeds nieuwe dingen uitvinden om mij in zijn greep te houden. Achter alle deuren en overal in het donkere trappenhuis kon hij me staan opwachten ...

Een vroegere balletlerares, een moeder van een vriendin geloven ze niet. Aankloppen bij een internist die ze eerder had behandeld. "Mijn vader kan zijn handen niet thuis houden". ... Papa ging naar de dokter om eerst alles te ontkennen, sloeg met zijn vuist op het bureau, zei met arrogante blik dat hij er zich niet mee had te bemoeien wat hij met zijn eigen dochters deed. Bij aangifte zou papa ontkennen en zijn politieke vrienden inschakelen. Ingrijpen van de zedenpolitie zou voor mijn ouders, 24 jaar gehuwd, het failliet van hun zaak en huwelijk betekenen.

Na tien jaar lang te zijn geterroriseerd, vernederd, opgeëist, bedreigd en van binnen en van buiten gekwetst, staat Anouche weer heel alleen. De aanklacht had niets geholpen. Ze besluit om alleen te gaan wonen. Ze vindt werk als secretaresse. Op haar 25ste zwanger. De ongelukkige vader verdwijnt. Drie jaar later leert ze haar man kennen. Na jaren dolen en sukkelen langs therapie voelt ze zich herboren. Echt. Een leven vol zuivere vioolklanken. Een boek vol pijn en einde vol geluk.

Anne PROVOOST. *Mijn tante is een grindewal*

Twee meisjes spelen de hoofdrol. Anna woont met haar nichtje Tara op de Kabeljauwskaap waar vroeger de zeeheks Goody Hallett verbleef. "Als je dingen kletst die geheim zijn verandert Goody je mond in steen". Op een dag strandt een kudde grindewallen op de kaap. Bij de reddingsoperatie met een kleine rondkopdolfijn start Tara haar verhaal, beseft en ontdekt dat haar mond geen steen wordt. Het hoofdstuk 20 onthult het geheim. Op een decemberdag had Anna weer eens ruzie gehad. Tara kwam niet weer. ... Een gesprek op de tv intrigeerde mij plotseling. Op het scherm zag ik een meisje van ongeveer vijftien jaar huilend voor haar lerares staan. De schooljuf stond voor het bord en het meisje leun-

de tegen de reusachtige lessenaar vooraan. "Hij komt 's nachts bij mij in bed, als mijn moeder slaapt" zei ze met een uiterst dunne stem. "Het begon met zijn handen. Hij stak altijd maar zijn handen onder mijn pyjama en in mijn broekje. Daarna kwam hij op mij liggen. Hij slaat mij als ik roep dat ik niet wil en daarna spijt het hem. Hij zegt dat ik zijn liefste dochter ben en dat hij zonder mij niet kan leven." ... "Wat gebeurt er daarna?" vroeg de vrouw. Misschien was ze een vriendin van een lerares. "Zijn penis", zei het meisje zonder stem. "Dat kan ik niet zeggen". Ik zou gezworen hebben, dat ik Tara hoorde spreken. "Hij zegt dat het komt doordat ik mooi ben. Ik wou dat ik lelijk was ... Vooral aan mijn moeder mag ik niets vertellen, anders zal hij haar wurgen en daarna zichzelf verdrinken. ... Hij zal mij alleen achterlaten en het zal allemaal mijn schuld zijn. Omdat ik niet gezwegen heb. Ik ben bang van hem ..."

Ze ratelde verder ... Tara, dacht ik altijd maar. Doet oom Anton dat met je? ... Gelukkig eindigt de film goed met een stiefvader en de slechte vader in de gevangenis.

... Ik keek in de krant. De titel van de film was VADERLIEFDE. "Een film over incest" stond eronder.

Tara kwam al vroeg naar ons toe.

"Tara" riep mama. "Je hebt je wimpers afgeknipt" ...

Ze gebaarde dat ik met haar mee naar boven moest komen. Ik ging op mijn bed zitten en zij op de stoel ...

"Heb je het gezien?" vroeg ze. Ik knikte.

"Dat is hetzelfde als van mij. Alles wat zij vertelde, gebeurt ook met mij. Toen ik klein was zei hij: "Alle vaders doen dat met hun kleine meisjes. "En hij zei ook altijd: "Als je het doorvertelt, dan is het jouw schuld dat je moeder doodgaat". ...

"Wat is er gebeurd met je wimpers?" vroeg ik. "Ik heb ze afgeknipt omdat papa altijd zegt dat mijn ogen zo mooi zijn. Ik wil niet dat hij ze mooi vindt, dat hij ze wil kussen ...

... "Heb je ooit aan je moeder verteld?" vroeg ik zacht ...

"Ik heb het haar proberen te zeggen ... met tekeningen" ... .. Op een dag kwam ze thuis terwijl papa nog op mij lag ... Ze tierde wel een uur lang.

... Tien dagen later was zij als een pop. Of als een grindewal. Tara wil biologe worden ... langs de zorgen voor de grindewallen. Een vriendin verklaart dat ze van geen enkel dier bang moet zijn. Alleen het mensdier kan je pijn doen.

Eric MEIRHAEGHE. *De pijn gloeit lekker*

Met welk geheim trekt een mens somwijlen door het leven? Je vermoedt niet, wat in je onmiddellijke omgeving geschiedt en welke onbekende last een familielid torst en verbergt. Is een meisje in staat jarenlang een akelig en pijnlijk trauma in stilzwijgen te omhullen?

Een paar dagen na het overlijden van haar oudere zus beleeft Laure dé onthutsende ontdekking: haar vader heeft de ongelukkige Eva van kleinsaf misbruikt.

Het meisje blijkt het aanslepend drama niet te kunnen verwerken. Daar blijft slechts één uitweg en Eva neemt het laatste besluit om te ontsnappen: zelfdoding.

Eric Meirhaeghe brengt in februari 1995 met de Oudenaardse toneelgroep De Tunnel de aan de kaak stellende en aanklemmende theaterproductie "*De Pijn gloeit lekker*".

Elk woord in de titel draagt en vraagt een klemtoon: pijn treft fysisch en psychisch, gloeien raakt het branden innerlijk en uiterlijk, lekker telt beroerd, door een gebeurlijke reactie van een corpus.

Langs deze weg brandt incest voor het voetlicht, langs het toneel, niet door een analyse op te roepen, maar om problemen tot leven te roepen, met stof tot nadenken.

De Tunnel te Oudenaarde bestaat sinds 1991 met het doel jeugd- en volwassentoneel te stimuleren en te organiseren, met jaarlijks een ander genre theater te kiezen, waardoor een ruime verscheidenheid aan spelers vereist is.

Leo SCHILLEMANS. *Geschonden Grenzen*

Drie van mijn patiënten pleegden zelfmoord in een tijdsbestek van één maand. De idee dat ik hen niet had kunnen helpen, was bijna ondraaglijk. Uit documenten die ze nalieten, kwam naar voren, dat zij alle drie als kind incest hadden ondergaan. Dat was 't begin van mijn zoektocht naar het wezen van incest.

Dr. Leo Schillemans betitelt het resultaat van zijn zoeken voor het doctoraatswerk: "*Geschonden Grenzen*" na tien jaar speuren met leden van zijn groepspraktijk onder leiding van prof. Cosijns, psychiater en prof. Maes, huisarts UIA. Velen omringen zich met "grenzen" of "muren" voor lieden die thuis horen in een eerste, tweede, derde grens. Kinderen leren muren optrekken. Zij die door incest getroffen zijn, vinden de muren en grenzen zwaar gehavend.

Een paar vaststellingen klinken naar, maar waar: incest wordt over het algemeen veroordeeld, is tegelijk echt verspreid. Dokters verklaren zelden een incestgeval te ontmoeten. Na lectuur van dit boek herkennen ze er soms patiënten in.

Voor dit probleem en de mentaliteitsgeschiedenis biedt de bijlage een goudmijn: een korte biografie van twintig vrouwelijke en dertien mannelijke incestslachtoffers van uiteenlopende leeftijd. Schrijnende feuilletons, eentonig of verrassend, tragisch als het slachtoffer zich op zijn beurt aan het eigen kind vergrijpt.

De studie beduidt een bron voor elk die bij *Geschonden Grenzen* betrokken is, door de hoopgevende methode die de last en het leed in die omstandigheden helpt verlichten.

Bestellen rek. 001-0885929-07 UIA Antwerpen, ref. 23A/077, het grenzenmodel. 850 fr.

Pieter ASPE. *Het vierkant van de wraak* Thriller

Ludovic Degroof, een kapitaalkrachtige Bruggeling, uiterst invloedrijk in de stad, kopstuk van een politieke partij, beseft dat zijn positie gevaar loopt, wanneer zijn naam met een ongunstige klank in de pers belandt.

Het teken bij een inbraak in de juwelenzaak van zijn zoon waar de inbrekers een geheimzinnig teken achterlaten, bekend als "het vierkant van de tempeliers", de ontvoering van de enige kleinzoon, de eigenaardige eis in ruil voor de vrijlating, leiden de lezer(es) naar bizarre ontdekkingen.

Spanning en intriges in de wereld van het gerecht, kans van politici om een collega uit te schakelen, onvoorstelbare verwickelingen langs een verarmde aristocratische familie, leiden tot een onvoorziene plot.

Met wisselende regelmaat komt een vermelding van incest van de machtige Degroof van pas, gepaard o.a. aan een opsluiting van een dochter in een klooster, "het (verzonden) verhaal dat hij haar vanaf haar elfde tot haar zeventiende jaar bijna dagelijks verkrachtte, haar poging tot zelfmoord (p. 248-49, 251)", "Heeft je vader jou ooit seksueel misbruikt?" ... "En je zusters" ... "Blijkbaar draait het hele drama om Aurelie. Je vader beweert dat ze gek geworden is, toen hij haar tot abortus dwong" (p. 262)".

De teksten en vragen loodsen direct naar bloedschande.

In tegenstelling met de ego-documenten verwittigt de auteur vooraan. Iedere overeenkomst met bestaande personen en toestanden is louter fictief.

Geloofwaardigheid blijkt bij voorbaat uitgesloten, maar de botsing van karakters en beschuldigingen betreffende de incest wegen naar en zwaar, ook in zulke fictieve misdaadliteratuur.

Pieter Aspe, die eigenlijk Aspeslag heet, conciërge van de Heilig-Bloedkapel, tekent geen vleiend plaatje: Brugge als façadestad, als provinciaal broeïnest van intriges, waar nieuwe rijken en oud geld hun zaakjes in de beslotenheid van exclusieve clubs en genootschappen regelen. En als er toch iets misloopt, worden de schandalen met bekwame spoed door hun marionetten in politiek, magistratuur en politie toegedekt. Zo gaat het in *Het vierkant van de wraak* over incest binnen de machtigste sociaal-democratische familie van de stad.

Gilbert Roox. Een duvel in het wijwatervat. Misdaadschrijver Pieter Aspe: "Als ik hier weg ben, zal ik graag terugkomen". in De Standaard Magazine Brugge, 12 juli 1996, ill.

Bij de aanvang van deze bijdrage hangt vooral het boek van Lode Zielens en dat

van Jozef Vantorre in ons geheugen. Het eerste lees ik, een halve eeuw geleden, als leraar in het K.A. te Deurne, terwijl ik vele namiddagen in de stadsbibliotheek te Antwerpen vertoef. Het tweede herlees ik na de fijne kunstwerken van zijn broer René in het Museum voor Volkskunde te bewonderen in juni. De ene is een uitzonderlijk auteur, de andere een uiterst handig artiest, modelbouwer om allerlei voertuigen in miniatuur na te bootsen.

In de universiteitsbibliotheek te Leuven en Gent verneem ik, dat inzake incest en pedofilie makkelijk vijftig tot honderd uitgaven en artikels in tijdschriften kunnen aangehaald worden. De minireeks uitgaven die wij onderzoeken, bewijst dat incest al meer dan tien jaar geleden in Nederland de aandacht trekt, dat in een uitgave twintig personen, met naam of anoniem hun akelige ervaring mededelen, in een andere twintig vrouwen en dertien mannen hun geval uitleggen, dat in een viertal publikaties slachtoffers van incest hun verleden vol leed en pijn vertellen.

Een andere vaststelling treft, dat een boek ongewone bijval kent om het zo uit te drukken, dat in dec. '91 een eerste druk verschijnt, een tweede druk in jan. '92, dat een eerste uitgave de zware titel torst: *Dochters van Lot: over-vader-dochter-incest* en de tweede *Dochters van Lot: over incest*, twee jaar nadien, maar met honderddertien bladzijden meer.

We hebben het niet aangedurfd de betrokkenheid van de auteurs scherp te belichten. De aangehaalde tekst volstaat naar mijn mening.

De akeligste zin in deze beperkte reeks boeken luidt in *Geschonden grenzen*, waar de dr. bekent: "Drie van mijn patiënten pleegden zelfmoord in een tijdsbestek van één maand". Uit nagelaten documenten blijkt dat ze alle drie als kind incest hadden ondergaan.

Dit artikel behandelt, in de rubriek "van de wieg tot het graf" een aspect dat tot op heden vaak de stempel "taboe" verkrijgt en op het einde van de twintigste eeuw niet verdwenen is.

Renaat van der Linden

Bibliografie

- (1) Lode ZIELENS. *Het duistere bloed*. Zedenroman. Bruto-Editie, Antwerpen-Utrecht, 1971, 90. Dossier apart.
- (2) Jozef VANTORRE. *De Kavijaks*. Voorwoord van Louis Paul Boon bij de eerste uitgave. De Standaard, Antwerpen, 1973. Tweede druk, De Bezige Bij, 1988, 295. omslag Frits Stoepman.
- (3) Christel MATHIJS. *Incest: de straf op zwijgen is levenslang*. Tweede en derde ondertitel. Zie tekst, p. 143.
Uitg. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 1983, vierde druk in 1988. Diss. Lic. Kul. Faculteit Rechtsgeleerdheid. Afd. Strafrecht. IV, 49 en Bijlagen. Vierde druk 1988. 20 x autobiografie.
- (4) Helga van GEERTSOM. *Medusa onthoofd*. Manteau, Antwerpen, 1986, 280, omslag naar *Sitzende Frau* mit hochgezoegenem Knie (1917) van Egon Schiele.
- (5) José RIJNAARTS. *Dochters van Lot: over-vader-dochter-incest*. Dekker Amsterdam, 1987, 297, omslag Ceciel van Delft. Id. *Dochters van Lot: over incest*. Uitg. Maarten Muntinga bv. Rainbow Pocketboek, nr. 72, 1989, 399.

- (6) Anouche ADAMS. *Ik was een vrolijk kind. Over incest en therapie*. De Toorts, Haarlem, 1e druk dec. '91, 2e druk jan. '92, 203 p. Verspreiding EPO Lange Pastoorsstr. 25-27, 2600 Berchem-Antwerpen.
- (7) Anne PROVOOST. *Mijn tante is een grindewal*. Uitg. Houtekiet-Antwerpen/Fontein - Baarn, 159, 1990, omslagontwerp Gert Dooreman, vierde druk 1995, vertaald in het Engels, Duits, Deens, Zweeds en Noors.
- (8) Eric MEIRHAEGHE. *De pijn gloeit lekker*. 1995, toneel. Initiatiefnemer en auteur Eric Meirhaeghe, Oudenaarde Kraneveld 26, tel. 055.31.82.99. Opvoeringsrecht bij Sabam.
- (9) Leo SCHILLEMANS. *Geschonden grenzen*. Bestellen rek. 001-0885929-07 UJA Antwerpen, ref. 23A/077, het grenzenmodel. 850 fr.
- (10) Pieter ASPE. *Het vierkant van de wraak: incest binnen de machtigste familie van de stad (Brugge)*. A. Manteau, Antwerpen-Amsterdam, 1995, 304, omslagontwerp Jan de Boer.

Met

---

de sympathie

---

van de

Generale Bank

VOGELVANGST EN VINKENWEDSTRIJDEN TE GENT VAN DE 16DE TOT DE 18DE EEUW

Vervolg 1. Zie OVZ 71 (1996) 85-105*

Aegidius, Gilles of Gillis. Patroon van vogelaars en neringen die witleder bewerken

Aegidius, of Gilles en Gillis, leeft in de 8ste eeuw, voornam Athener, leeft als kluizenaar in de Provence. Aangeropen tegen hoofdpijn, vallende ziekte, nachtmerries, beschermer van moeders die hun kind voeden, "bevrydt de vogels van quale".

Wamba, koning van de Westgoten, stelt hem volgens de traditie in de gelegenheid een klooster te stichten op de plaats van het latere Saint-Gillès. Zijn relieken berusten in de basiliek van Saint-Sernin te Toulouse. De gehele kerk herdenkt hem op 1 september.

Hij draagt de kledij van de kluizenaar, is patroon van menig klooster, wordt voorgesteld als benedictijn.

Volgens de legende voedt hij zich met kruiden, wortels en de melk van een hinde, die de Heer stuurt opdat hij niet van honger en dorst zou omkomen. De honden van Karel Martel achtervolgen haar. De pijl die voor het dier bestemd is, doorboort de kluizenaar. Een engel met een banderol herinnert aan een wonder gedurende de mis, door een briefje op het altaar te leggen, waarop de zonde van de koning geschreven is. Aldus komt de vorst door Aegidius tot een goede biecht en vergiffenis. De hinde, de pijl, de engel, de kelk in de mis trekken de aandacht als attributen. Wegens de vergiffenis voor de koning rekenen sommige streken hem bij de 14 noodhelpers. Wittouwers, handschoenmakers, neringen die witleder bereiden of bewerken, vereren hem als patroon op basis van de hinde die zich bij hem bevindt. (25-28)

de mis, door een briefje op het altaar te leggen, waarop de zonde van de koning geschreven is. Aldus komt de vorst door Aegidius tot een goede biecht en vergiffenis. De hinde, de pijl, de engel, de kelk in de mis trekken de aandacht als attributen. Wegens de vergiffenis voor de koning rekenen sommige streken hem bij de 14 noodhelpers. Wittouwers, handschoenmakers, neringen die witleder bereiden of bewerken, vereren hem als patroon op basis van de hinde die zich bij hem bevindt. (25-28)

**Naar een schilderij van Hans Memlinc
Lith. J. Petyt.**

In de Sint-Baafskathedraal te Gent is kapel VIII (29) aan de sint toegewijd. Een beeld van de heilige bekroont de toegang. (30)

De volksmond brengt zijn feestdag in verband met het weder:

*'t Weer dat Sint-Gilles biedt
en eindigt voor de vier weken niet (31)*

In de "Gazet van Kortrijk" van 1880 vraagt Guido Gezelle waarom Sint-Gillis als patroon van vinkeniers en vogelvangens optreedt in Kortrijk.

Over het algemeen biedt het leven van de sint geen uitleg.

Een uittreksel in een rederijersrefrein en een voorstelling van de sint met een muilt en een vogel daarin verstreken een basis.

J.J. Mak in het tijdschrift *Volkskunde* in 1946 en een aanhaling van professor dr. Jozef Van Haver bezorgen een klare tekst in *Refereyn van de Sancten*

Sinte Gillis die bevrydt de vogels van quale.

terwijl afweer van hoofdpijn vaak de klemtoon krijgt.

De gilde van Sint-Gillis voor de "vrije vogelaars" in Gent beschikt over een zegel dat de heilige met een vogelkooi naast zich voorstelt. In Kortrijk verschijnen in 1614 de statuten van een "Gulde van de Pluyme", een gilde van vinkeniers met Sint-Gillis als patroon. (32)

Sint-Gillisdag of feest van de patroon

Het ontwerp van het octrooi, dat de schepenen van de keure in de Arteveldestad hebben opgesteld, behandelt in artikel 13 de activiteit op de feestdag.

Leden van de oude en de nieuwe eed moeten jaarlijks de vergadering bijwonen om enerzijds de taken over te dragen en anderzijds ze te aanvaarden. De afwezige(n) moet(en) de helft van de bijdrage in het *ghelaeghe* betalen, d.w.z. de helft voor het voorziene deel in het eetmaal.

De (huishoudelijke) reglementen van 1673, Kieckens [8], BRUG, [9] hernemen artikel 13, uitgebreider. Aldus verzoekt de knaap schriftelijk de besturen aanwezig te zijn.

GEWONE EN REQUIEMMIS, EN BOETEN ALLERLEI

De bestuursleden worden om 10 uur voor de mis in de kerk van de colletten verwacht. Dat uur kan wijzigen. Soms verplaatst de gilde de viering naar de kerk van de paters discalsen in de Burgstraat.

Volgens Kieckens [9] en BRUG [10] worden ook gewone leden in de mis op die dag verwacht zonder speciale uitnodiging. Na de mis volgen ze de besturen naar de vergaderplaats voor de naamafroeping. Een afwezige wordt beboet 2 s gr. De gilde schiet het bedrag voor de boete voor, met een *bijleghe* voor een verteer.

De requiemmis voor overleden gildebroeders worden gecelebreerd op de dag na St.-Gillisfeest bij de paters recolletten. Het aanvangsuur wijzigt in de loop der

jaren. Dan dienen de oude en de nieuwe aanwezig te zijn. Wie niet opdaagt, met 2 s gr. boete betalen. Voor de gildebroeders geldt een verzoek om zo mogelijk aanwezig te zijn en een boete is niet voorzien voor afwezig.

Een duidelijk zicht voor gebeurlijke inbreuk voor deze artikels bestaat niet. Bewaarde documenten verstrekken sporadisch nauwkeurige feiten.

De vergadering van 3 september 1674 meent, dat elkeen de boetes i.v.m. St.-Gillisdag inzake octrooien en reglementen stipt moet betalen, voor het doel dat aangestipt is. (33) Een eerste bestuurslid dat wordt beboet volgens het artikel 13, is advocaat De Moor. (34)

Jan Heijman volgt hem op voor bijdragen in het verteer van de eed op de feestdag 1701. De vergadering beslist tegelijk dat telaarcomers beboet worden met 2 s. gr. (35)

Om afwezigheden op 1 september in te dijken voorziet de eed op 10 augustus 1707 een boete voor afwezig, stelt sieur Jan van Haute als voorbeeld, wegens afwezigheid in 1706 met 2 s. g. boete. (36)

OVERDRACHT VAN BEVOEGDHEDEN

Overdracht van bevoegdheden en verplichtingen van een deken aan zijn opvolger verloopt niet immer vlot.

Twee belangwekkende schriften op 30 en 31 augustus 1710 regelen deze overdracht.

Op 31 augustus 1710 stelt Jacobus van den Berghe in naam vande afgaande en de dienende eedt (het nieuw bestuur) richtlijnen op. Volgens deze zal de nieuwe deken Laurens van de Vennet volgens de geplogendheden aanwezig zijn op 1 september in de kerk der recolletten om 10 uur en daarna deelnemen aan de maaltijd *in den stecksack* (37) bij Boudewijn van der Heugt. Van den Berghe laakt *d'vuijghesochte pretexten ende frivole redenen* die de nieuwe deken in zijn schrijven van 30 augustus aanhaalt. De richtlijnen, hierboven aangehaald, behelzen o.a. de overdracht van het dekenschap. De afgaande deken maakt op Sint-Gillisdag octrooien, reglementen en bescheiden aan zijn opvolger. De rekeningen van de aftredende deken worden nagezien door de opvolger, met het bestuur voor akkoord en ontvangst ondertekend.

Mocht van de Vennet niet opdagen voor de mis en het maal, dan dient de eed hem te beboeten volgens artikel 14 van het octrooi en te veroordelen tot *halfge-laeghe* volgens artikel 13. Gildebroeder de Loncheau, bode van de Raad van Vlaanderen, moet de boodschap overbrengen. Van de Vennet tekent voor ontvangst (38).

Voor de viering van het patroonschap noteert in 1732 de knaap of de baljuw volgende afwezigheden: (39)

voor de mis op 1 september Maximiliaan van Damme, voor het maal: jonkheer Charles de Crane, heer en meester Judocus van der Elstadt, sieur Jacques van den Berghe, sieur Franciscus de Wilde en sieur Maximiliaan van Damme. Waren niet present in de requiemmis: advocaat Gillis François van Rijsseghem, proost

Memorie Pour les Meubles
 De la Imprimerie de Angelle
 Le 23 aout 1762

Pour 1 colation 10 19 0
 Pour 10 bouteilles de vin 1 00 0
 Pour 5 pots de biere 0 19 7
 Le 3 aout. Pour Le Diner 11 17 0
 Pour 63 bouteilles et 1 pinte de vin. 6 17 40
 Pour 16 pots de biere 0 4 8
 Pour 1 coupe de cafe 0 2 0

change 20 41 41

af want giten . . . . . 1 = 14 11
 20 18 - 6 = 8

getruete getraegen wiff

D. Bouwmeester . . . 0 = 14 = 0
 D. Bischoff . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Govers . . . . . 0 = 14 = 0
 D. De Baer . . . . . 0 = 14 = 0
 D. van Lierden . . . . 0 = 14 = 0
 D. Odemaer . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Elbo . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Bogaert . . . . . 0 = 14 = 0
 D. van Niffel . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Broock . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Baer . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Ouwvalde . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Liedts . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Soiral . . . . . 0 = 14 = 0
 D. moriani . . . . . 0 = 14 = 0
 D. van Bottele . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Battens . . . . . 0 = 14 = 0
 D. matthys . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Doelwits . . . . . 0 = 14 = 0
 D. Dierckx . . . . . 0 = 14 = 0
 D. van Bottele . . . . . 0 = 14 = 0
 14 = 14 = 0

af want giten . . . . . 1 = 14 11
 20 18 - 6 = 8
 balve getraegen wiffelgell
 D. Klappert . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Scherpe . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Reymier . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Touwman . . . . . 0 = 7 = 0
 D. De potter . . . . . 0 = 7 = 0
 D. De potter . . . . . 0 = 7 = 0
 D. De potter . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Van Doort . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Lemens . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Van Doort . . . . . 0 = 7 = 0
 D. Jacobsz . . . . . 0 = 7 = 0

3 = 17 = 0
 14 = 14 = 0
 18 = 14 = 0
 18 6 = 8
 Blyft doortjensen . . . . . 0 = 14 = 0

ontfangen van Nyn hiez sacket
 als justice van het gulden vare
 17 gillen en loven svenice somme
 Datum Londen 18 30 1762
 Jean van Dampke

Odomaurus van de Wale, sieur Christiaan Hamelijnck, sieur Franciscus de Wilde, jonkheer Charles de Crane, Jan Baptiste van Reijsschoot, advocaat en griffier van Sint-Pieters, en Guilielmus Dominicus de Bisschop, advocaat en griffier van de *aerme camera* en deken van de Gilde Sint-Gillis.

Op 21 mei 1742 vergaderen de proost, heuverdeken, deken, proviseerders, ouderlingen en suppoosten door de knaap gedagvaard bij van Loreijns in de conciërgerie van Gedele. De deken deelt mede dat enkele bestuursleden de boete te betalen op *pretext dat sij aldaer niet present en sijn geweest*. De vergadering maakt jonkheer Charles François Mestdagh, heer van Kuurne, jonkheer Benedictus van Steenberghe en secretaris *heer ende meester* Carel Franciscus Elbo vriendelijk attent op artikel 13, dat zij niettemin *belastelijk zijn met halff ghe-laeghe dat de presenten sullen verteiren*. Het bestuur verzoekt hen de boete *promptelijck* te betalen met de opmerking dat dit geldt voor alle andere boetes. (40)

De rekeningen vermelden overtreders. Griffier Sermeus boekt voor 1743 een post van 17 s. 4 gr. en motiveert die als deel in de maaltijd van pastoor Remeus en jonkheer Benedictus van Steenberghe die weigeren te betalen. (41)

De rekeningen van 1762-63 stippen Frans Boek en Augustinus van Huffel aan. (42)

De ontvangsten van 1776 citeren vier afwezigheden in de requiemmis: de heer van Maldegem, d'heems, Baston en de la Faille. Elk betaalt 2 s. gr. (43)

HET VERBRUIK EN DE KOSTEN

Een *memoire* van 1762 bevat wat het bestuur zo al drinkt in de voorbereiding van het feest en op de dag zelf bij de maaltijd.

Voor de vergadering van 23 augustus een rekening voor tien flessen wijn (1 lb gr.), vijf potten bier (1 s. 7 gr.) en 1 *collation*, een licht middag- of avondmaal (9 s. 7 gr.). Het diner op 1 september kost 11 lb. 17 s. gr., tegelijk een rijkelijk overgieten met drieënzestig flessen en één pint wijn (6 lb. 7 s. gr.), zestien potten bier (4 s. 8 gr.) en één *coupe de cassis* (2 s. gr.). Bedenk dat eenentwintig bestuursleden op post zijn. Kunnen we veronderstellen dat, naast het bier, elke aanwezige minstens drie flessen wijn leegt? Het staat vast dat de maaltijd enkele uren in beslag neemt. Staat een of ander deelnemer daarna niet vast op zijn benen? Noteer: *betaelt aen Judocus Lemercie voor ghebruijck van eene coetse* (5 s. 5 gr.). (44)

Elke aanwezige betaalt 14 s. gr. ofte samen 14 lb 14 s gr. Elf bestuursleden sturen hun kat en moeten 3 lb 17 s. gr. neertellen.

Let op bijgaande afbeelding. (45)

Een vernieuwde Gilde en Huijsvrouwen

Het eerste resolutieboek van de "vernieuwde" Gilde bevat een notitie tot het vieren van de patroon. De vergadering van 10 augustus 1690 stelt Lieven Bekaert en Guillaeme Bekaert, zoon van Elooi, aan als hofmeester. (46)

De griffier noteert in het boek dat het bestuur ten huize van Adriaan de Schuijtere beslist dat op Sint-Gillisdag 1701 de gildebroeders met hun *huijsvrouwen inden stecksack* worden verwacht. (47)

Op 17 augustus 1702 beslist de vergadering *datmen op Ste Gillisdach niet en geven eene tonnebier ende dat den eest van het voornoemde gulden oock niet en sal verteeren*. (48) Geen opgave van een reden. Beschikt de kas over geen reserve?

De rekening van Jan de Somere, zoon van Jan, afgaande deken, vermeldt voor de periode 26 december 1701 tot 26 december 1703 een batig saldo (5 1b gr.). (49) De vorige rekening van Jan Baptiste Reijsschoot vertoont een tekort van 9 1b. 16 s. 4 gr., vooral veroorzaakt door betalen van achterstallige bijdragen *over de recognitie van sijne conijnclijcke majesteit*, namelijk voor de duur van zeven jaar.

Volgens de octrooien, zie een bespreking hierboven, moet de gilde jaarlijks 3 1b. 6 s. 8 gr. betalen aan de ontvanger-generaal. (50) Het jaar daarna sluiten de gildebroeders aan met de traditie en maken op het feest van de patroon alweer een ton bier klein. (51) De beslissing herhaalt zich de volgende jaren.

Op 10 augustus 1723 beslissen de bestuursleden, bij nazicht van het octrooi van 13 januari 1673 en na grondige studie van het reglement *daeroppgevolcht* van 16 december 1673, dat de suppoosten, de oude en de nieuwe eed voortaan geen verteer meer zullen doen naar aanleiding van het patroonfeest, en ook niet door hen die de rekeningen aanhoren (auditiericht).

Tevens beslissen ze dat de gekozen bestuursleden hun diensten *gratuijtelijck* en zonder verteer moeten vervullen. De voorziene boete van 2 s. gr. die de afwezigen bij het kiezen van het nieuw bestuur moeten betalen, dient te volstaan voor het verteer op basis van xiiiie artijckele van het octrooi. (52) (53)

Herroeping van een resolutie

Heeft de maatregel kwaad bloed gezet bij gewone gildebroeders? Voelen ze zich benadeeld? De vergadering van 12 oktober 1724 herroept de resolutie van 10 augustus 1723 *teenemael strijdich aen het oudt ghebruijck* en de gildebroeders te laten *jouijseren tgone sij van outs tijde genieten*. Het bestuur geeft de dienende deken opdracht voortaan op de feestdag 2 1b. gr. courant geld ter beschikking te stellen tot verteer van de suppoosten. Wegens het vieren zonder verteer stemt het bestuur in met een tractatie van 1 1b. gr. ten huize van Simon Dierickx. (54)

Sedert 1728 vieren gewone gildebroeders feest ten huize Simon Dierickx *buijten de keijserpoorte*. (55) Hun ton bier drinken zij in 1728 bij *Omart* Neijt in de *fortuijne aende hauten brugghe*. De oude en de nieuwe eed komen samen bij Jan Baptiste Loreijns, zijn opvolgers in de conciërgerie van Gedele om er eveneens 2 1b. gr. te verteren ten laste van de gilde. (56) Voor de volgende jaren seint het resolutieboek weinig of geen plaatsen waar de leden hun *tractement* houden, enkel de nota "zoals naar gewoonte". De rekeningen geven enkele plaatsen en leveranciers van het gerstenat, in een onvolledige opsomming.

1739 Joseph de Moor, tavernier in de groene herder
1745 Laurens Diericx, herbergier in de wildeman
1747 Franciscus De Wilde, herbergier
1758-1761 Pieter de Taeijer, tavernier *inden dronckaert*
1765 Jan Baptiste van der Cruijssen en J. Trockoen, leveranciers
1768 Judocus Semijn, leverancier
1769 Judocus Stauthaemer, leverancier
1770 Joannes Vonck, biersteker
1779 Abraham van Loo, herbergier *inde herberghe den dronckgaert*.

U begrijpt intussen, dat de geneugten voorrang krijgen op het "geestelijk welzijn". Doop, communie, huwelijk, overlijden, bedevaart, zon- en feestdagen in de van ouds christelijke samenleving betekenen veel, doch het "geestelijke" beperkt zich tot een fractie van de dag. Het feest en de ontspanning nemen veelal de rest van de dag in beslag.

De mis op Sint-Gillisdag

In de nota's van G. Van Werveke lezen we dat de gilde zijn heilige bij de minderbroeders vereert, dit klaarblijkelijk zonder onderbreking. Het resolutieboek met aanvang 1712 noteert de beslissing i.v.m. het mishoren en het verteer op St.-Gillisdag, eens uitgebreid, dan beknopt.

De bewaarde rekeningen vermelden dat de knaap de gildebroeders maant voor het bijwonen van de mis bij de recolletten (minderbroeders). Een vergoeding voor de missen vinden we in de rekeningen niet terug voor 1718.

Het bestuur bespreekt op 7 november 1717 de weigering der recolletten om *in toecommende te doen den goddelijcken dienst der misse opden dagh van Sinte Gillis, ten sij daervooren betaelt wordende mits differanden van broodt nu seer weijnigh waeren*.

Voor zover de ouderlingen zich herinneren, genieten de recolletten voor de missen van een rente die bezet is op de *hostelreijde de Swaene* (57) te Oudenaarde. De eed stelt deken Andries de Keijsere aan om de zaak aldaar te onderzoeken. Volgens zijn verslag op 17 juli 1718 i.v.m. zijn bezoek te Oudenaarde heeft hij *naer alle moghelijcke devoiren niet en heeft connen achterhaelen* of de paters van vermelde rente genieten. Het landboek, dat start in 1616, verstrekt geen enkele aanwijzing. (58)

Het bestuur dient voor de volgende Sint-Gillisdag (1718) te onderhandelen met de paters. Deken De Keijsere, proviseerder Frans van den Driessche, oudeling Frans de Bruus zijn belast met de taak om een *accoord ten besten besten* af te sluiten. (59) Op 14 augustus bericht de eed dat de recolletten terug voor de goddelijke diensten zorgen. (60)

Het bestuur beslist de feestdag opnieuw bij de recolletten te laten doorgaan. Ze waren niet meer bereid het gratis te doen. Het bestuur besluit *boven het offerbroodt te betaelen tot thien schellingen grooten*. (61) In 1720 geldt hetzelfde

tarief. Gildegriffier Dhamere noteert dat hetzij de gilde of de paters de overeenkomst kunnen herroepen. (62)

Wegens onenigheid met de paters beslist het bestuur op 16 augustus 1724 uit te zien naar een andere bidplaats en stelt de kerk van de predikheren (dominicanen) voor: de mis van Sint-Gillis om 9 uren op 2 september op hetzelfde uur, deze *ter gedachtenesse vande sielen* van de overleden gildebroeders aan dezelfde voorwaarden, offerbrood en 13 s. gr. In geval van niet akkoord gaan voorziet de eed een uitwijkkans in de kapel van de wolwevers. (63)

Griffier Andries de Keijsere noteert de beslissing met algemeenheid van stemmen. Voor de verdere viering verwijst de eed naar de resolutie van 10 augustus 1723. Eed noch gildebroeders ontvangen een *tractement*. (64)

De vergadering van 12 oktober 1724 stelt het feest van St.-Gillis centraal, na de beslissing het aanstaande feest bij de paters recolletten te houden ... *alwaer die voorgaendelijck plaght te ghebeuren op den voet ende maniere als van immemoriaele tijden is gheploghen ghegeweest*. Toch neemt het bestuur maatregelen, mochten de paters de diensten weigeren, zoals zij *voorgaendelijck noch hebben ghedaen* (1723?). Het bestuur geeft de deken volmacht *soo danich clooster ofte capelle als hij sal ghevinden*. (65)

Na 250 jaar vieren bij de recolletten breekt de traditie in 1725. Op 25 augustus deelt het bestuur het celebreren van de feestdag mede om 10 uur bij de discalzen (carmelieten), de requiemmis op 3 september (1 september valt op een zondag. Heuverdeken, deken, proviseerders en ouderlingen gaan zoals gewoonlijk ten offer. De resolutie van 25 augustus stipt aan, dat de paters voor de gezongen mis op St.-Gillisdag 3 gulden courant ontvangen, eveneens de geofferde penningen van de aanwezige gildebroeders, voor de requiemmis 3 s. gr. *waervooren de paters sullen geven aan idere gulde broeder een offerspendeken* (66) *om daer mede te offeren in de misse van requiem bij hun te celebreren sonder voorder vergelt*. (67)

De rekeningen vermelden celebranten:

1739 pater Elisius a *Ste Joseph*

1740 pater Ignatius a *S Maria*

1741 pater Dionisius a *Ste Carolo*

1742 pater Victorinus a *Ste Margerite*

1743 pater Dionisius a *Ste Carolo*

1744-45 pater Victorinus a *Ste Margerite*

...

1762-63 pater Agathangelus a *S. Baldinnus*

De luister van het feest

De luister voor de mis blijkt uit de rekeningen: kronen en versieren van de *roede ende blasoen*. Het bedrag voor het *pareren* in 1692 2 s. 6 gr.

Roede en blasoen vormen vaak een geheel. In het Bijlokemuseum te Gent blijken geen bezittingen van de gilde te berusten. In 1698 betaalt de deken 16 s. gr. voor

het maken van een nieuwe roede en het kronen daarvan. In 1699 ontvangt het begijntje Van der Riet 3 s. gr. voor het *croonen van de roe*. Voor het schilderen van het *blesoen* rekent Frans van Hersele 16 s. gr. aan. Een engel draagt het versierde embleem. Herhaaldelijk kost de kleding van de engel 5 s. gr. De gildevlag ontbreekt niet, met een eerste verwijzing in 1707 voor *maecken vanden stock vande vaene 1 s. gr.* In 1721 kosten herstellingen aan de vlag 2 s. gr. De bewaarde rekeningen bevatten geen meerdere aanwijzingen.

De prijsmuit wordt in de kerk tentoongesteld. Gewoonlijk vervaardigt een gildebroeder de kooi. Naast deze muit hangen in de kerk de kooien met de aan de wedstrijd deelnemende vogels. In 1697 levert knaap Jan van Maldeghem de prijsmuit. Voor het *setten van stijlen ende berdelen*, waaraan de kooien hangen, krijgt hij 2 s. gr. De volgende twee jaren bezorgt Jan de Somere, zoon van Jan, de muiten, plaatst het *schutsel dienstlich tot het hanghen van de vijncktmuijten* en ontvangt 15 s. gr.

In 1734 vermeldt de deken uitgaven over het *stellen vanden theatre van d'heeren confreers van de blomisten* en betaalt daarvoor aan *Ludovicus a Kimpe* 4 s. 8 gr. In 1735 geeft de Gilde opdracht aan Pieter Verploest, meester schrijnwerker voor het maken en leveren van een theater of podium. Arbeid, hout en ijzerwerk kosten 4 lb. 8 s. 8 gr. Gildebroeders ontvangen, die op vraag van het bestuur het podium op Sint-Gillis plaatsen, 8 s. g. Tussen 1758 en 1761 voert *Ludovicus*, meester schrijnwerker, herstellingen uit, o.a. *zesthien eijssere plaetten om sirkels te vergaederen aenden theater*. Voor het leveren van verf en schilderen van het podium rekent Judocus de Backer, *meester witter*, 14 s. 6 gr.

De Gilde richt een verzoek tot de Gilde van Sint-Jozef om de kussens te mogen gebruiken. De knaap van die Gilde krijgt jaarlijks voor de bewezen diensten 2 s. 4 gr.

EIJERCOECKE, WITTEBROOD EN VINKEN ALS GESCHENK

Tijdens de offergang van de misvieringen schenken heuverdeken en deken een *eijercoecke* aan de celebrant. Eenmaal is spraak van *wittebroot ofte eijercoucke*. (68) Zodra de Gilde een proost heeft, worden het er drie op St.-Gillisdag en drie tijdens de requiemmis. In 1695 is er een offergave van suijckere. (69)

Gedurende een aantal jaren geeft de heuverdeken op St.-Gillisdag opdracht vinken aan de president van de Raad van Vlaanderen te schenken. Zo betaalt de deken in 1702, 1703, 1704, 1705 en 1707 6 s. gr. telkens voor 24 dozijn vinken. (70) De redenen kunnen we niet achterhalen. Bestaat er een verband met vele lopende processen inzake overtredingen op het vogelvangen? Is het dan niet zo uitzonderlijk? Zo bezorgt procureur Vaerheil in de zaak van de ontginning van de *vague plaetse ghenaeemt den Aenhault* te Destelbergen aan Josse de Blitterwijck, raadsheer-fiscaal van Zijne Majesteit te Brussel, de helft van een geslacht kalf wegens bewezen diensten in het lopende proces. Een schrijven van 29 april 1635 vertolkt de tevredenheid van Vaerheil dat *le veau estoit trouvé bon et à votre goust*. (71)

BIJ HET OVERLIJDEN VAN GILDEBROEDERS

Voor de requiemmis voor overleden gildebroeders op de dag na Sint-Gillisdag vragen de re-colletten vanaf 1717 naast het geofferde brood een geldelijke tussenkomst. In de vergadering van 15 augustus 1720 beslist de eed daarvoor 3 s. gr. te betalen. (72) In dat jaar betaalt de gilde ook enkele groten *aen de gone met keersken is sittende int portael vande selve paters door order van den pater coster over celebreren vande misse van requiem*. (73) Later nemen de dicalsen deze taak op zich.

In dit verband beschouwen we de reglementen en eventuele gebruiken bij de begrafenis van den gildebroeder.

Artikel 15 van het octrooi voorziet de aanwezigheid van elke uitgenodigde. Wie niet opdaagt, betaalt een boete van 2 s. gr. die de aanwezigen verteren. Kieckens [12] en [BRUG] 13 hernemen dit punt.

Indien de overledene voorafgaandelijk of de familie erom verzoekt, kan de knaap aanwezig zijn met de gildevlag op de uitvaart, mits een vergoeding van 2 s. gr., één voor de gilde en één voor de knaap. (Kieckens [13] en BRUG [14]). Het resolutieboek tekent bij het overlijden van een bestuurslid op de lijsten van de provi-seerders een kruisje ofwel lezen we obiit.

Slechts één geval citeert een (ongewoon) gebruik. Het bestuur betaalt 1 lb. gr. aan Boudewijn van der Heugt, tavernier *inden stecksac* bij de uitvaart van deken Nicolaas van Rijckeghem, waarvoor zijn vrienden verzameld zijn *in het overleveren vande silvere schakel*, vermoedelijk een waardigheidsteken dat een deken in functie om de hals hangt. (74)

Het overlijden van een deken brengt de gilde gebeurlijk in verlegenheid. De erfgenamen van Hendrik Moriau weigeren in 1792 de archieffkoffer van de gilde naar het huis van de nieuwe deken te laten brengen. De bijdrage over het bestuur behandelt dit geval.

Vogelvangen

De gilde is in eerste instantie als vereniging opgericht om kleine vogels te vangen, zoals de benaming *gulde van Ste Gillis gheseijt vinckenaers onderhauden mette slachnette* aanwijst. Zij bezit eertijds het alleenrecht om binnen het rechtsgebied *van de stad vogels te vangen met netten, slaeghen, huijl of ander ghewan*. In 1673 vroeg ze, zoals vroeger aangestipt is, uitbreiding van haar "werkgebied", d.i. binnen een straal van drie mijlen rond de stad, met het argument dat klein gevogelte schade berokkent aan de veldvruchten. (75)

Het ontwerp van octrooi en de reglementen bevatten als vanzelfsprekend richtlijnen i.v.m. het vangen van de *cleene vogheltiens*. Deze artikels inzake de overtredingen passen beter in een afzonderlijke bijdrage.

Vinkenspel

Het verslag van 25 augustus 1725 verstrekt een eerste geschreven verwijzing naar een vinkenwedstrijd. De oudste rekeningen onthullen een jaarlijkse aankoop

van een prijsmuit. Kunnen we ervan uitgaan dat dit voorheen het geval geweest is? Griffier Andries de Keijsere bevestigt uitdrukkelijk dat *sullende ten selven daghe* (Sint-Gillisdag) *ten coste vantgulden ghepresenteert worden de ghewonelijcke prijsmuijte die ten selven huijse* (bij de discalsen) *sal ghewonnen worden.*

Voor de deelname stelt het bestuur als voorwaarde, dat geen andere vogels worden toegelaten dan degene *die sullen hebben opentlijck ghestaen in de keercke voorseijt ghedurende den tijt van de solemnele misse ter heeren van Ste Gillis*. De baljuw en de knaap worden met het toezicht belast en ze dienen een *fideel* rapport uit te brengen. (76)

Voor de wedstrijd van 1726 vermeldt het resolutieboek nogmaals *als dat men sal geven een prijsmuijte aen de gonen diens vogel sal coninck beduijden*, indien de vogel tijdens de mis aanwezig is. De wedstrijd vindt plaats *in den pant van de voorseijde paters discalsen*. (77)

Op 13 augustus noteert de griffier dat de wedstrijd doorgaat *in eene camer* (78) *bij de paters aen te wijsen*. (79)

In 1729 ligt er nogmaals de nadruk op dat enkel de vogels in aanmerking komen die uit de kerk naar de aangewezen plaats worden gebracht met uitsluiting van *alle andere confreers als vremdelinghen*. (80)

In 1732 noteert de griffier in het resolutieboek dat naast de prijsmuit de winnaar zal *vereert worden van weghen het gulden vrije commissie voor dat ghelijck voor desen noch gheploghen gheweest bij ghemeene resolutie*. Vinden de deelnemende gildebroeders de muit een magere onderscheiding en leggen ze hun oor te luisteren bij oudere leden die vertellen dat de winnaar of koning ook een gratis vergunning tot vogelvangen bekommt? Of hebben ze het oudste resolutieboek vanwaar sprake is bij Van Werveke onder de loepe genomen? (81) Vanaf 1736 wordt de winnaar vrijgesteld van ommestelling. (82)

In de vergadering van 20 augustus 1777 *wiert door den deken van desen gilden te kennen gegeven aen den boet ende eedt dat de jver vande vrije confreers jaerelijckx vermindert van hunne vogels te bringen inde ordinaire misse van Ste Gillisdagh, voortscomende door dien den prijs te cleen is, bij dien schijnt het convieren dat den selvern geaugementteert wort*. De eenparigheid van stemmen beslist naast de prijsmuit ook een bedrag van 7 gulden aan de winnaar toe te kennen. (83)

Op 25 juli 1780 vindt het bestuur problemen met het verlenen van vergunningen. Voer voor een volgende bijdrage. Ook de wedstrijd berokkent verwarring en daarom stelt de eed een reglement op.

Reglement ende ordonnantie gemaect naer voorgaende resolutie bij heuverdeken, deken ende proviseerders van het gilden van den H. Gillis geseijt vinckenaers onderhouden met de slagnette binnen de stad Gend ende drij mijlen t'ronde, van het gonne moet achtervolgt ende onderhouden worden bij de confreers van

t' selve gilde soo tot het prevenieren abusen ende bedrogh als andere redenen hun daertoe moverende.

Alvooren word te kennen gegeven dat voor den ordinairen prijsvogel op Sinte Gillisdagh van nu voortaan ende met den dagh van hedent in plaetse van seven guldens sal gegeven worden aen den gonnen die den prijs sal toegewesen sijn eene silvere snuijdoose.

Item word geinterdiceert op pene van nulliteijt aen alle confreers ende andere wie, hoedanigh ende op wat pretext het saude mogen weesen ten voorseijden Sint Gillis daege in de kercke van de paters discalssen eenige muijte met vogel te hangen den troon daertoe gedestineert ten eijnde van den vogelprijs te winnen ofte andersints, nemaer sal elck geobligeert sijn sijne muijte met vogel tot dies ter hand te stellen aen den bailliu ofte cnaepe, behaudens dat'er naer de offerande van de misse geene muijten met vogels meer en sullen worden geadmitteert als naer aude gewoonte.

Eijndelinge dat insgelijckx van hedent ende voortaan op pene alsvoorne niemant en sal vermogen sijne muijte met vogel vanden voorseijden troon af te nemen nogte naer de caemer beweegt worden om den prijs te winnen, nemaer sal sulcx moeten gebeuren door de heeren van den eedt van dese confrerie.

Aldus geresolveert ende vastgesteld den 7e ougste 1781 ende op dat niemant ignorantie en zaude connen pretenderen, sal de copie danof geschreven in leesbaere letteren op den cauter ende voor de hoogmisse op Sint-Gillis dagh worden uitgehanghen in de kercke der voorseijde discalssen, mij t'oorconden als greffier van t'gemelde gilden.

w.g. Bernard Matthijs (84)

Voor de bespreking van dit reglement loont het de moeite een zulkdanig reglement uit Kortrijk aan te halen.

Statuten ende Ordonnantien van de Gulde van den H. Vrient Godts Mijnheere St Gillis, genaemt de Gulde van de Pluyne binnen der Stede van Cortryck, geordonneert by Coninck, Deken, Bereckers ende Notables ... in 1614, ende geconfirmiert by Schepenen ... den 15 Xbr 1616.

Alle de gone ... die begeeren een voghel op te hangen om coninck te wesen, zullen hun alle jaeren vinden op St.-Gillisdag, ten huysen van den coningh, omme van daer met hem te gaen naer de kercke om te hooren den H. dienst der misse, en aldaer men alsdan ordonneeren zal de plaetse omme te zinghen om coninck, en een yghelyck zal hem stoffeeren met eenen zinghenden vogel, hem eighen toebehoorende, op verbeurte van den voghel, die anders bevonden word; mitsgaders oock van coninck te zijne, ofte prijs te halen.

(F. DE POTTER. Geschiedenis ... Kortrijk Gent, 1874, dl. II, 121; R. REMBRY, II, 189-190).

Het reglement te Kortrijk én te Gent wil klaarblijkelijk zaken op orde stellen om vergissingen, bedrog te voorkomen.

Hoe de wedstrijd aantrekkelijker maken? De beloning van zeven gulden vervangen door een zilveren snuifdoos.

Na de offerande wordt geen vogel meer toegelaten. Niemand mag na de mis zijn kooi naar de wedstrijdplaats overbrengen. De bestuursleden zijn ermede belast.

De Franse bezetting stelt een einde aan de activiteit. De griffier Carré noteert op 12 augustus 1794, *zijnde den 27 termidor 2 jaar der fransche republieque ter presentie van de borgers ... dat wegens de tijdsomstandigheden de suppoosten niet en mogen buijten gaen om te vincken waar door geene commissie en worden gehaelt ter welcker oorsaecke wij ons int cas vinden van geene schulden te connen contracteeren ende omme de selve in alle deelen te vermijden wort versogt ... geene oncosten van desen sasoene te suportereren soo van misse op Ste Gillisdagh prijswinninge als anderssints.* (85)

De rekeningen hebben in hoofdzaak prijswinnaars of koningen uit de 18de eeuw bewaard. Het loopt niet van een leien dakje aan te stippen wie koning geweest is. Van 1739 tot 1779 zijn een dertigtal namen bekend, met een hiaat van 1747 tot 1758. (86)

Jubilarissen

De Gilde viert leden met vijftig jaar lidmaatschap, op 1 september met uitzondering voor heuverdeken Jan Remi de Bisschop in 1770.

Het bestuur beslist op 1 oktober 1758 Maximiliaan van Damme *guldebroeder van beth dan 52 jaeren* als erelid in de eed op te nemen. Hij *sal versocht worden ter taefel.* (87)

In 1761 twee jubilarissen: Augustinus van Huffel *tot Kerckbrugge* (Evergem) en Joos Bekaert, baljuw van de Gilde. De eed zendt de knaap naar Kerkbrugge om de jubilaris uit te nodigen. (88) Het resolutieboek seint een reeks salvo's op 29 augustus 1761: *ter occassie vanden jubilé van Judocus Beckaert bailliu van desen gilden als vijftigh jaere confrere te laeten schieten drij salvos ten tijde van de misse met ses canontiens te weten d'eerste ten incommen van de kercke, ten tweeden inde offerande, ten derden ten vuytgaen van de misse ende ghelijcke drij salvos ten tijde van de Santé ter taffel; ende sullen de confrere hun laeten vinden tot de eerw: P: Discalsen ten eijnde van de jubilaris te conduiseren tot sijn ghedestineerde plaetse in de kercke ende sal ghemaect worden eenen dicht tsijnder heeren.* (89)

De knaap zorgt voor de salvo's. Judocus Fermont levert 5 kilogram poeder. Kost voor de Gilde 18 s. 4 gr. Pater Louis levert het eredicht voor beide Gildebroeders. De weduwe Gossin drukt meerdere exemplaren voor 4 lb. 3 gr. 6 d.

Even de wenkbrauwen fronsen. Ludovicus Draeijers, meester schrijnwerker, vervaardigt twee *kruckens* voor de jubilarissen. (90)

Negen jaar later viert de heuverdeken de Bisschop. Op 5 oktober 1770 vergadert de eed zonder hem, met de boodschap van de deken dat Jean Remi De Bisschop *getreden was in zijn vijftigste jaer te hebben gildebroeder*. Eenparig beslissen ze in de kerk van de discalsen een solemnele mis *in het musicq* te laten celebreren door de gildepriest met assistentie van twee paters. De *confreers* zullen hem begroeten aan de kerk. De nieuwe eed nodigt hem uit, samen met de gildebreeders, tot een *treffelijk noenmael* in de conciërgerie ten huize van Bombeke. De prior, subprior, de twee paters en de dirigent zullen hem begroeten. Twee tonnen Leuvens bier zijn voorzien voor de suppoosten die de mis bijwonen. (91) Twee eredichten verheerlijken de jubilaris. Een onbekende dichter krijgt 1 lb. 9 s. 9 gr. voor zijn poëzie. 19 s. 8 gr. krijgt *Buck gemaect hebbende den eersten dicht*. Deken Philippe de Potter betaalt 4 lb. gr. voor het schilderen van de gedichten aan P.F. Leijssens. Drukker Begijn ontvangt voor de lofzangen 9 lb. gr.

Jan 29 octobr. 1770

 Geschildert en geleert ten dienste

 van den Eedt ende Confreers van het gilde

 van den heyl: Gillis Gebeyt vry vromers

 Door P. F. Leijssens

 Eenem Lytymen Dicht Junende tot den

 jubile van Den heer Secretaris Bisschop

 Somma — 4 — 0 — 0

 Ontfien van mijn heer van Boffche

 als De heer van het voorn gilden de

 bevestijnde Somme van vier ponden 9

 s. 8 gr. 1770

 P. F. Leijssens

 L. 4 = 0 = 0

Het glas hoog heffen op dergelijk feest, luidt de leuze.

Twee voituren zijn gehoord die *dheeren confreers tan daege vanden voorgeschreven jubilé s'avonts thuijs gheconduiseert hebben*. De koets voor de jubilaris kost 5 s. 10 gr.

Jubilaris J.R. de Bisschop nodigt de bestuursleden uit op een drink. Begijn drukt de *liedekens gesonghen* bij het tractement voor 2 lb. 11 s. gr. Pater Alouisius van de discalsen versiert het drukwerk met jaarschriften.

Ferdinand Vanderhaeghen bewaart enkele specimens in de *Bibliographie gan-toise*:

Den oprechten Lof Van Den Wel-geoeffenden Vogelaeer, toe-geëygent aen ... Joannes Remigius De Bisscop, Secretaris Jubilaris van Schepenen van Gedeede der stad Gendt, vierende synen jubilé van vyftig jaeren mede-broeder geweest te hebben van het wyd-vermaerd gilden van den Heyligen Gillis geseyt Vrye Vogelaers. Geviert binnen Gendt den XXIX. October M.DCC.LXX. - Tot Gendt, gedrukt by Judocus Begyn, woonende aen d'Appel-brugge in den Engel.

Zangmeester Bart begeleidt muziek en zang (5 lb. 12 s. 8 gr.) met zorg voor het fijn verloop van het *conseirt* en ontvangt 4 lb. 1 s. 8 gr. van de gilde voor zijn medewerking. (92)

Een verwickeling i.v.m. de vergunningen situeert jubilaris Jan Paepe uit Zevegem. Op 19 oktober 1788 is hij betrapt op het vinken *onvoorsien* van een commissie. Zijn verdediging luidt in de boeten-eed dat hij jubilaris is en sedertdien gratis of zonder commissie mag vinken. Na dit te beamen biedt de vergadering haar verontschuldigen aan. (93)

Op 25 augustus 1792 verklaart de deken voor de boeten-eed dat sieur Pieter Laerebeke, confrater en lid van de eed, in zijn vijftigste jaar *guldebroeder* is, vereert hem met *de solemniteitjen ingelijcke occasien geuseert*, op 1 september samenkomst om 8 u 30 in de gildekamer om vandaar per koets naar de kerk te rijden, bij de discalsen met muzikale mis op 9 u 30 u., dringt erop aan dat de gildebroeders zo talrijk mogelijk aanwezig zijn bij de begroeting. Proost J.F. de Baere celebreert de mis met assistentie van twee paters. De uitgenodigde *confraters*, de prior, subprior, de twee paters en *oock den heer het musicq gederigeert hebbende* nemen deel aan een *treffelijk noenemael* bij de jubilaris.

Naast de te winnen prijsmuit zijn twee tonnen Leuvens bier voorzien voor de confraters. Op het programma staat ook een gedicht met *distributie van exemplairen aen de gildebroeders ten coste van het gilden*. (94)

Klaarblijkelijk is Pieter Laerebeke de laatste in de reeks der jubilarissen van de gilde van Sint-Gillis.

De publicatie van Ernest Rembry biedt een buitenkans tot slot in dit geheel, een nieuw-jaer-wensch van 1792, ook dicht bij het einde van de vereniging (p. 238) die M. Vanderhaeghen niet opgeeft in de *Bibliographie Gantoise*.

NIEUW-JAER-WENSCH

Opgedraegen aen de lofweerde en voorzienige Heeren Probst, Heuverdeken,
Deken, Provisieers, Onderlingen en gemeene Supposten van het
oud vermaerd Gilden van den

HEYLIGEN GILLIS,

Onderhouden by de vrye VOGELAERS der Stad Gend, en haerder Vryheyd.
VOOR HET JAER M. D. CC. KCII.

In-folio plano, à deux colonnes. On lit au bas :

J A E R - S C H R I F T.

zYt Dan VoorWaer aLtYd WYze Liefhebbers Van De snelLe Vogelaeers.

Aldus uyt waero genogendheyd voreord van hunne Dienaers Jacobus de Vos, als Bailhu,
en Joachim de Zutter, als Knaepo.

VOETNOTEN

- (25) Pierre CABANNE. *Guide Touristique de la France Loisirs*. Parijs, 1977, 339.
- (26) Idem, 307-308.
- (27) Otto WIMMER. *Handbuch der Namen und Heiligen, mit einer Geschichte der christelichen Klanders*, Innsbruck, 1966, 107-108.
Renaat v.d. LINDEN. *Bedevoartvaantjes. Volksdevotie rond 200 heiligen op 1000 vaantjes*. Brugge, 1986, 110.
J.J.M. TIMMERS. *Christelijke Symboliek en Iconographie*. Haarlem, 1978, 252-53.
J.P. BIK, Pr. *Feest- en Vierdagen in Kerk- en Volksgebruik*. Deel III, 100-103.
Br. LEOPOLD. *Oude en nieuwe Iconographie ten dienste van de scheppende kunstenaar*. Brussel, 1953, 476-477.
Ernest REMBRY. *Saint Gilles, sa vie, ses reliques, son culte en Belgique et dans le nord de la France*. Brugge, 1881-82, tome II, Bruges, Courtrai (Veugelaers, Vinkeniers) 107-191, Gand, 230-239.
Jozef VAN HAVER. Hekeling van Volksbedevaarten in een rederijersrefrein. In *Liber Amicorum In verscheidenheid Prof. Dr. Em. Robert Van Passen*, 389-407, p. Egidius, en Gent, en Brugge, p. 405.
- (28) Gabriel Celis, *Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land*, Gent, 1923, p. 257.
- (29) Op de plattegrond van de kathedraal, afgedrukt op de meertalige toeristische folders, genummerd 33.
- (30) Kervyn de Volkaersbeke, *Les Eglises de Gand*, deel 1, Gent, 1857, p. 33.
- (31) G. Celis, *Idem*, p. 257.
- (32) M. Broeckhove, *idem*, p. 89-90; F. Santens, *idem*, p. 25.
E. Rembry, J. Van Haver, zie nr. 27.
BRUG, Vliegende Bladen II, G29.
- (33) SAG, Rks 156/39, nr. 8, f° 1.
- (34) SAG, Rks 156/39, nr. 1, f° 12.
- (35) *Idem*, f° 12.
- (36) *Idem*, f° 14.
- (37) De situering van de herbergen in de bijdrage over het bestuur.
- (38) SAG, Rks 156/39, nr. 12.
- (39) SAG, Rks 156/39, nr. 8, los blaadje.
- (40) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 51.
- (41) SAG, Rks 156/39, nr. 4, rekening gepresenteerd door Mattheus Sermeus voor de periode 1743 tot en met 1746.
- (42) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, rekening gepresenteerd door Guiliaeme *Hyacinte* Gobert voor de periode 1762-1763.
- (43) SAG, Rks 156/39, nr. 11, rekening gepresenteerd door Philippe vanden Bossche voor de periode 1769 tot en met *den saisoene* 1779, ontvangsten 1776.
- (44) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, losse kwijtingen.
- (45) SAG, Rks 156/39, nr. 6, rekening gepresenteerd door Philippe de Potter voor de periode 1764-1765.
- (46) SAG, Rks 156/39, nr. 1, f° 8.
- (47) *Idem*, f° 12.
- (48) *Idem*, f° 12 v°.
- (49) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, rekening gepresenteerd door Jan de Somere, zoon van Jan, voor de periode 26 dec. 1701 tot en met 26 dec. 1703.
- (50) *Idem*, rekening gepresenteerd door Jan Baptiste van Reijsschoot voor de periode sedert Sint-Gillisdag tot 1701 inclus.
- (51) SAG, Rks 156/39, nr. 1, f° 12 v°.
- (52) In de tekst staat "van het reglement", maar bedoeld wordt het octrooi. De twee gekende reglementen, niet genummerd, verschillen zoals gezien daarenboven nog in aantal items.
- (53) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 24.
- (54) *Idem*, f° 27 en 28.
- (55) *Idem*, *passim*.
- (56) *Idem*, f° 34 en 35.
- (57) De herberg bestond reeds vóór 1411 en was gelegen *aen het cruce* op de markt van Oudenaarde (1484). Noël Kerckhaert, *Oude Oostvlaamse Huisnamen*, dl. 6, Gent, 1993, p. 84; *idem*, *Oude Oostvlaamse Herbergnamen*, Gent, 1980, p. 298.

- (58) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 10.
- (59) *Idem*, f° 11.
- (60) *Idem*, f° 12.
- (61) *Idem*, f° 13.
- (62) *Idem*, f° 15.
- (63) Kapel in de Kortedagsteeg, waarin later cinema Savoy zich bevond.
- (64) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 26.
- (65) *Idem*, f° 27.
- (66) Spende van het middeleeuws latijn *spenda*: korte offerkaars; offerspende, offer bij een uitvaart of een requiemmis. *Woordenboek der Nederlandsche Taal (WBNT)*, dl. 14, 1936, kolom 2735.
- (67) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 29 en 30.
- (68) Een zacht gebak waarin eieren werden verwerkt, *WBNT*, dl. 3, 2e stuk, 1916, kolom 3977; *witte-brood*, brood van gebuild meel, blom van tarwemeel, *WBNT*, dl. 3, 1e stuk, 1902, kolom 1535.
- (69) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, *passim*; SAG, Rks 156/39, nrs. 3, 4, 6, 7 en 11, *passim*.
- (70) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, rekening gepresenteerd door Jan de Somere, zoon van Jan, voor de periode 26 dec. 1701 tot 26 dec. 1703, en deze door Frans Breus van 21 september tot 1 mei 1709.
- (71) RAG, Jan Buntinx, *Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen*, Brussel, 1964, nr. 31247.
- (72) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 15.
- (73) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, rekening gepresenteerd door Andries de Keijsere voor de periode 21 juli 1720 tot en met 26 juni 1721.
- (74) *Idem*, rekening gepresenteerd door Frans Breus voor de periode van 21 september 1704 tot 1 mei 1709.
- (75) Zie ook: L. Van Acker, *De oude Vlaamse vinkeniers*, in: *Biekorf*, 93ste jaargang, Brugge, 1993, p. 341-342.
- (76) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 29.
- (77) *Idem*, f° 30.
- (78) Bij een eerste vermelding is er sprake van het pand, later steeds over een kamer. Stoorden de vinkeniers het meditatieve leven van de ongeschoeide karmelieten?
- (79) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° 34.
- (80) *Idem*, f° 39.
- (81) *Idem*, f° 44.
- (82) *Idem*, f° 47.
- (83) *Idem*, f° [106].
- (84) *Idem*, f° [111], [113] en [114].
- (85) *Idem*, f° [145].
- (86) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, *passim*; SAG, Rks 156/39, nrs. 3, 4, 6, 7 e, 11, *passim*.
- (87) SAG, Rks 156/39, nr. 2., f° [68].
- (88) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, rekening gepresenteerd door G. H. Gobert voor de periode 1758-1761.
- (89) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° [73].
- (90) RAG, AFF, AKdV, nr. 3548, rekening gepresenteerd door G.H. Gobert voor de periode 1758-1761.
- (91) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° [97] en [98].
- (92) SAG, Rks 156/39, nr. 11, rekening gepresenteerd door Philippe de Potter voor de jaren 1769 tot en met *den saisoene 1779*.
- (93) SAG, Rks 156/39, nr. 2, f° [134].
- (94) *Idem*, f° [142] en [143].
- (*) De auteur en de redactie stellen de bijdrage in de tegenwoordige tijd om het verloop van het geheel meer mee te beleven.

Herwig VERLEYEN. *Twee bloesems aan dezelfde tak.* Meyfrootd-Productions.
Violierstraat 12, Brugge, 250 Fr., 50 Fr. Port.

Bij een nieuwe geboorte in een gezin blijft aandacht haken voor een overleden kind. Herwig Verleyen publiceerde zes jaren geleden een bundel grafschriften voor kinderen. Thans volgt *Twee bloesems aan dezelfde tak* met teksten die bestemd zijn voor geboortekaartjes van een baby die in het gezin treedt na het overlijden van een voorgaand broertje of zusje.

Het gebeurt, dat de ouders bij een geboorte op de aankondiging ook een herinnering willen oproepen aan een dode zusje of broertje. Hoe kun je dat gebeurlijk vertolken? De kunst bestaat erin het (gebeurlijk of niet gelouterd) leed en de vreugde weer te geven.

De bundel verstrekt vijftien gedichten, met fictieve voornamen. De auteur verklaart in het Voorwoord dat de ouders vrij en vrank over de teksten beschikken. Hij wenst alleen de mogelijkheid van voor-

beelden voor te schotelen. Zijn verzoek : dat de ouders die een tekst overnemen, hem twee exemplaren van het geboortekaartje bezorgen.

Een kindje ging heen
(een bedje van gras onder de wolken)
een kindje kwam
(blozend in een wiegje van kant).
Hoe sprekend lijken jullie op elkaar
Hoe innig zijn jullie
- twee bloesems aan dezelfde tak -
met elkaar verbonden.

P.R.

TENTOONSTELLING

GENTSE VOLKSPRENTEN

17de - 20ste eeuw

met 36 originele houtblokken

in het

Museum voor Volkskunde

Kraanlei 65 - 9000 Gent

20 juli - 1 december 1996

Een uitzonderlijke overzicht van Gentse volksprenten uit het Fonds Vanderhaeghen op basis van de verzamelingen van het museum zelf en van Frans Van Bost.

GENTSE PRENTEN

"In het folkloremuseum te Gent zijn tweeëndertig houtblokken bewaard welke in de vorige eeuwen gediend hebben voor het drukken van volksprenten, speelkaarten, nieuwjaarswensen en een driekoningenkroon. Deze verzameling is bekend onder de naam: het Fonds Van der Haeghen, omdat zij afkomstig is van de Gentse drukkersfamilie Van der Haeghen die deze houtblokken omstreeks 1865 verkocht heeft aan het Gentse stadsbestuur."

Bovenstaande tekst met een verwijzing naar F. Vanderhaeghen's *Bibliographie Gantoise* in zeven delen Gent 1858-1869, deel V (1865) blz. 472 vinden we in het standaardwerk van Maurits De Meyer: *De Volks- en Kinderprent in de Nederlanden*, 1962, op pagina 158 en 159. We lezen er ook nog: *"Er is slechts één enkele originele prent bewaard gedrukt met één van deze houtblokken en dan nog zonder naam of drukkersadres (Collectie Van Trappen, Gent).*

Kort nadat bedoelde blokken in het bezit gekomen waren van de stad Gent werden er enkele afdrukken van gemaakt. Volgens prof. W.L. Braekman werden er niet meer dan een goed dozijn van elke gebruikte houtsnede gedrukt en hij stelt dat een min of meer volledige reeks nu behoort tot de bibliofiele zeldzaamheden. Een bijna volledig stel van deze afdrukken bevindt zich in de verzameling Waller in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam en eveneens in de Gentse Universiteitsbibliotheek waar men zelfs vier exemplaren van "Den Ghendtschen Ommeganck" aantreft. (1)

Al deze gegevens waren het begin en de aanleiding tot het samenstellen van een tentoonstelling waarin bovenstaande houtblokken en de 19de-eeuwse afdrukken ervan het hoofdbestanddeel zouden vormen, enkel aangevuld met nog een aantal bewaard gebleven drukwerken welke eveneens tot de Gentse volksprenten behoorden.

Eerst dienen we nog het een en ander recht te zetten. De blok met de twee nieuwjaarswensen van de nachtwakers, waarvan een afdruk op dun papier ingebonden is, samen met nog drie afdrukken, in het vijfde deel (1865) van de *Bibliographie Gantoise* werd tot hiertoe nog niet terug gevonden. In het totaal waren er volgens onze vaststellingen een veertigtal drukblokken: negen met religieuze en twaalf met profane voorstellingen, tien met soldaten en negen met kaartspelen benevens enkele losse blokjes van dergelijke prenten afkomstig.

Van negen houtblokken werden er zinken replieken gemaakt om prenten te drukken welke in het Museum te koop geboden werden. Door deze negen zinken drukblokken werd verdere beschadiging van de houtblokken vermeden.

Vier houtblokken van het oorspronkelijke Fonds werden niet terug gevonden:

- 1 - deze voorstellende de H. Rochus
- 2 - deze met de nieuwjaarswensen van de nachtwakers
- 3 - de houtblok voor het drukken van een Sint Jooris te paard de draak bestrijdende.
- 4 - de 2e Misere de la Gairre.

We kennen drie oorspronkelijke prenten gedrukt met één van deze houtblokken uit het Fonds Vanderhaeghen.

In het standaardwerk van M. De Meyer (1962) (2) sloop er een drukfout in de tekst op pag. 557 waar men leest: "... *Militairen - 1 hsn. v.d. Haeghen met 2 afb. z.n. ...*" Geen enkele soldatenprent uit het Fonds Vanderhaeghen heeft twee afbeeldingen. In de opgave ontbreekt echter een prent met 9 afbeeldingen; we vermoeden dus dat, volgens de opsomming, het nummer negen in plaats van de twee moet staan. Eveneens geeft M. De Meyer op de tweede rij van pag. 160 de volgende beschrijving van een houtblok: "... *15 afb. van adellijke en vorstelijke personages, geen afdruk bekend.*"

We kennen dit houtblok onder V.G. 26.641 voorstellende 15 personages van een tarokspel van J. De Porre. In zijn boek (1970) geeft M. De Meyer, als plaat 152, de afbeelding van twaalf van deze figuren, links werd een verticale rij van drie figuren weg gelaten, met de tekst: "*Twaalf kaarten van het Tarokspel van J. De Porre te Gent, omstreeks 1750 (sic). Naar een afdruk van het oorspronkelijke houtblok*" en op pag. 166 geeft hij een aanwijzing naar de verblijfplaats: "*In het Volkskundemuseum van Gent zijn de houtblokken (sic) bewaard gebleven van het tarokspel van een Gentse kaartenfabrikant (afb. 152)*".

J. De Porre begon maar circa 1794 als fabrikant van speelkaarten te werken en er is maar één houtblok van dit tarokspel bewaard gebleven. We zijn verwonderd dat M. De Meyer geen verband legde tussen zijn opgave op pag. 160 (1962) en dit houtblok. Onder de opgave op pag. 160 lezen we verder nog een foutieve tekst: "*- 1 hsn., 36 x 29 cm., 8 afb. van bedelaars en muzikanten in klederdrachten van omstreeks 1600, met onderschriften, geen afdruk bekend.*" Het betreft hier de houtblok V.G. 26.623 met twee rijen van vier figuren uit de Comedia del Arte met onder elke figuur zijn benaming: Arlequin, De Docter enz. In 1974 greep onder de titel: "*Gentse drukwerken uit de verzamelingen van het Gents Museum voor Volkskunde*" een tentoonstelling plaats onder de leiding van Dr. R. Haeserijn, conservator van het museum. In deze tentoonstelling werden voor de eerste maal de houtblokken van het Fonds Vanderhaeghen aan het publiek voorgesteld. (3)

In deze tentoonstelling ontbrak de houtblok V.G. 26.838 (met de afbeelding van 24 speelkaarten) en de houtblok V.G. 26.836 (met de 10 figuren van een De Porre-kaartspel, tweemaal afgebeeld). De vier boeren van deze prent hebben onderaan de tekst "A GAND" en twee dragen bovendien nog een schild met de letters: "P.D. Fab'".

De samensteller van de catalogus heeft voor de tekst over de houtblokken duidelijk gebruik gemaakt van het standaardwerk van M. De Meyer (1962) want bij V.G. 26.623 haalt hij letterlijk de foutieve beschrijving aan, maar verbetert deze van V.G. 26.641 door toevoeging van de volgende tekst: "..., *in het midden figuur met vlag waaronder "J. De Porre - De Cartesa - Fab'-Gand" (35 x 31 cm.): daarbij een zwart-witte afdruk, ca. 1965*". Ondanks de foutieve lezing van het onderschrift, in deze beschrijving, herkent hij deze houtblok als een drukblok voor een kaartspel van J. De Porre. De tekst dient men als volgt te lezen: "Aan de voeten,

onder het schild, een banderol met twee lijnen tekst. Deze worden enkel onderbroken door het linkerbeen van de voorgestelde figuur en zo leest men: "J. Deporre (been) Fab'-/De Cartes a(been) Gand".

De beschrijving van een prent voorstellende de H. Rochus door M. De Meyer werd niet opgemerkt waardoor we in de Catalogus nergens de vermelding ervan vinden, evenmin als de vermelding van de zinken drukplaat waarmede deze prent herdrukt wordt en die in het museum berust onder V.G. 26.651.

We stelden eveneens vast dat bij de herdrukken van 1865, de beide Floskaartjes uitgezonderd, geen enkele blok met kaartspelen gebruikt werd. De bestaande afdrukken van speelkaarten werden rond 1865 door bemiddeling van de heer Charles Pry gedrukt en gebruikt voor een studie die verscheen onder de titel: *"Seven Playing Card Sheets by Deporre"* bij Edition Huber und Herpel, Offenbach a/M, s.d. Dit vermeldt F. Cremers in het tweede deel van zijn artikel: *"Speelkaartenbelasting in de Zuidelijke Nederlanden"* in zijn voetnota (43): "Ch. Pry: o.c., Van Werveke o.c.: *"Het Museum van Oudheden te Gent bezit de drukplaten van achttien verschillende spelen (sic), waarvan zes ten minste en misschien wel alle uit het werkhuis van J. De Porre komen ... De huidige vindplaats van de blokken, uitgegeven door Charles Pry, is onbekend."*

Dit raadsel ontstond door het feit dat C. Pry de bewaarplaats van de houtblokken verzweeg of foutief opgaf. In alle naslagwerken, wanneer er sprake is van deze houtblokken, wordt er verwezen naar het Museum voor Oudheden te Gent. Nergens zien we vermeld worden, de Catalogus van 1974 uitgezonderd, dat ze behoren tot het Fonds Vanderhaeghen. Bij de splitsing in de jaren twintig van het Museum voor Oudheden in twee musea's nl. het Museum voor Oudheden dat naar de gewezen Bijlokeabdij verhuisde en het Museum voor Folklore dat in de Lange Steenstraat bleef, bleef het Fonds Vanderhaeghen in het Museum voor Folklore. Dit omdat ze als volkskundige voorwerpen van groter belang waren dan als een oudheidkundig object.

Zoals men kan vaststellen, in de catalogus van de tentoonstelling *"Gentse Volksprenten"* die loopt van 20 juli tot 1 december 1996 in het Museum voor Volkskunde, Kraanlei 65 te Gent, zijn er maar zeven houtblokken toegeschreven aan J. De Porre. Twee oudere houtblokken voor Floskaartjes zijn ook nog in dit Fonds aanwezig. De andere houtsneden dienden om profane, religieuze en soldatenprenten te drukken. Voor de afmetingen van de houtblokken en van de afdrukken ervan raadplege men de catalogus. In dit artikel beschrijven we meer uitgebreid deze houtblokken.

De speelkaarten

In een adresboek van 1814 vonden we de kaartenmaker Agneesens op de Marché aux Toiles te Gent.

Buiten de vermelding van de drukblokken voor de Floskaartjes en de foutieve vermelding van deze voor de tarokkaarten van J. De Porre beschrijft M. De Meyer

(1962) in zijn opgave van het Fonds Vanderhaeghen geen andere drukblokken van speelkaarten en evenmin in M. De Meyer (1970).

V.G. 26.630 - niet vermeld M. De Meyer (1962), wel in Cat. nr. 20 - prent K 1

V.G. 26.632 - niet vermeld M. De Meyer (1962), wel in Cat. nr. 18 - prent K 2
We zien zes personages uit de linkerbovenhoek van deze prent afgebeeld op pag. 165 van M. De Meyer (1970) en bijna volledig de drie bovenste rijen op pag. 4 van de catalogus "*Kinderkaarten*", uitgave Nationaal Museum van de Speelkaart te Turnhout, en op pag. 7 een kleine beschrijving hiervan.

V.G. 26.641 - Foutief vermeld in M. De Meyer (1962), gedeeltelijk afgebeeld in M. De Meyer (1970) en vermeld in Cat. nr. 4 - prent K 3

V.G. 26.642 - vermeld in M. De Meyer (1962) - prent K 4 - ook in Cat. nr. 21.
Afbelding in de catalogus "*Gentse Volksprenten*" 1996, blz. 4

De Floskaartjes

Vele van de hierop gesneden teksten zijn moeilijk leesbaar. Daarom gebruikten we als voorbeeld een bijna identieke prent zonder nummer gedrukt te Schiedam bij Muys Nicolaas, Boekverkooper op de Haven, over de Beurs. Deze prent staat afgebeeld op pag. 416 van M. De Meyer (1962). Op figuur 18 heeft de "Vaandrager" een leeuwenvlag in de hand terwijl deze op de Gentse prent slechts enkele strepen vertoont. Al de personages op de Gentse prent zijn in een 17de-eeuwse klederdracht.

Men weet heden nog altijd niet waarvoor deze Floskaartjes gediend hebben. Enkele houden ze voor ongewone speelkaarten, maar de meesten vermoeden dat ze latere uitlopers zijn van de middeleeuwse dodendansen waarbij de Dood geen onderscheid maakt tussen arm of rijk en geen enkele stand respecteert of zoals men onder een plaatje van de prent nr. 52 uit het Fonds Kannevet kan lezen (Johannes Kannevet was uitgever te Amsterdam van 1736 tot 1780):

*Waar men zig keerd of wend
Men vind de dood in het End.*

- 1 - *Dood* - voorgesteld door skelet met zeis en zandloper.
- 2 - *Leven* - een naakt kind zit op een zandhoop, tussen een vuurtje en bloemen en blaast zeepbellen. Hiermede wordt aangetoond hoe broos het leven is dat als een zeepbel kan openbarsten, als een bloem verwelkt, als een vuur in rook kan opgaan en als zand in een zandloper kan wegvloeien.
- 3 - *Dienstmeyt* - vrouw draagt een kruik op het hoofd, draagt een korf aan de arm en gaat met een kind naar links.
- 4 - *Dienstknegt* - man gaat naar rechts met een spade op de schouder en een kruik op de rug.
- 5 - *Baerin*(boerin) - dragende een juk met twee emmers.
- 6 - *Lantman* - gaat naar rechts met op de schouder een hooivork waaraan, op zijn rug, een stuk pluimvee hangt.

- 7 - *Ambachtsvrouw* - naar rechts gedraaid met een stokje.
- 8 - *Ambachtsman* - naar rechts met een stok in de hand.
- 9 - *Schippersvrouw* - naar links en dragende een vlag waarop een zeilschip staat.
- 10 - *Schipper* - naar rechts gekeerd met koord en pijkhaak.
- 11 - *Bodinne* - naar links met aan de arm een tas.
- 12 - *Bode* - man met grote tas en een veder.
- 13 - *Coopmansvrouw* - vrouw naar links met een boek.
- 14 - *Coopman* - naar links met een briefje in de hand.
- 15 - *Soldaatsvrouw* - naar links gaande, draagt op de rug de buit van een plundering o.a. een haan, met een stok.
- 16 - Slechte orthografie *Ecluncv* dit moet Soldaat zijn. Man naar rechts met op het hoofd een Spaanse helm en in de rechterhand een ijzeren steun voor het musket dat hij op de schouder draagt.
- 17 - *Vaendragersvrouw* - naar links met op de hand een vogel: valk? of sekssymbool.
- 18 - *Vosepdrager* (vaandeldrager) - man met vlag naar rechts.
- 19 - *Capiteinsvrouw* - vrouw met een stokje.
- 20 - *Cupieem* (capitein) - met pijk en degen naar rechts.
- 21 - *Jegersvrouw* - vrouw naar links met een korf en dragende over de rechter-schouder een lans waaraan een vogel hangt, ze houdt in de linkerhand twee hazen.
- 22 - *Jager* - man naar rechts, gewapend met een lans en dolk blaast op een hoorn. Aan zijn voeten ziet men twee jagende honden.
- 23 - *Jonckersvrouw* - vrouw vooraan gezien.
- 24 - *Joncker* - man naar links naast een hert (zoals de hert is ook de jonker onvermoeibaar).
- 25 - *Gravinne* - vrouw naar links met op de hand een vogel (deze was soms het symbool voor onkuisheid).
- 26 - *Graef* - man naar rechts met pluimhoed en degen, achter hem aan zijn voeten een wapenschild met twee leeuwen.
- 27 - *Vorstin* - vooraan gezien.
- 28 - *Vorst* - naar rechts en gekroond.
- 29 - *Princes* - naar links aan de voeten een vogel.
- 30 - *Prins* - naar rechts achter hem een liggende leeuw als teken van moed.
- 31 - *Vrou* (vooraan verdwenen tekst) - naar links met aan haar voeten een hond als teken van trouw. Dit is het personage dat op sommige Nederlandse en Duitse prenten "bisschopsvrouw" betiteld is.
- 32 - *Bisschop* - man zonder mijter met staf naar links.

- 33 - *Coningin* - naar links met scepter en links een pauw (betekend ijdele vrouw).
- 34 - *Coninc* - gekroonde persoon met scepter naar links en aan zijn voeten een roos (?).
- 35 - *Keyserin* - naar links met aan de voeten een adelaar.
- 36 - *Keyser* - gekroonde man met scepter en rijksappel naar rechts in tegenstelling met V.G. 26.646 ziet men deze persoon ten voeten uit.
- Dit houtblok heeft een 5 mm. brede zwarte omlijsting; de vierde prent heeft geen nummer.
- V.G. 26.645 - Niet vermeld in M. De Meyer (1962) - wel in Cat. nr. 12. De rechterbovenhoek van de houtblok is beschadigd.
- K 5 - prent - op de moderne kaarten zien we drie koningen naar rechts gekeerd en een naar links, twee damen naar links en twee naar rechts, twee boeren naar links en twee naar rechts. Op de vorige prent V.G. 26.630 was de stand der figuren normaal. Op deze prent echter zien we: twee koningen naar links en twee naar rechts, vier damen naar links en drie boeren naar rechts en een naar links.
- Is deze houtblok slordig gesneden of fel versleten?
- V.G. 26.846 - vermeld in M. De Meyer (1962) en in Cat. nr. 15.
- prent K 6 - Floskaartjes gelijkaardig als V.G. 26.642 maar zonder omlijsting en op de vierde prent een nummer, vertoont ook nog enkel kleine verschillen: op 3 kijkt het kind niet meer naar links, het nummer 35 lijkt op 31, afb. 30 Peins i.p.v. Prins, op 36 Keizer met een grotere K, ook de rijksappel is groter en de benen zijn verborgen onder het kleed.
- V.G. 26.836 - niet vermeld in M. De Meyer (1962) en niet opgenomen in de Cat.
- prent K 7 - afgebeeld in het tweede deel over de *Speelkaartenbelasting in de Zuidelijke Nederlanden 1797-1814* door F. Cremers pag. 101 (Kontaktblad van het Museum van de Speelkaart): figuren in de normale stand - zeer mooie afbeeldingen ten voete uit van J. De Porre (P.D. Fab' a Gand) (4)
- V.G. 26.838 - niet vermeld in M. De Meyer (1962) en niet opgenomen in de Cat.
- prent K 8 - gelijkt zeer goed op V.G. 26.645 met een bijna gelijke stand van de figuren maar hier kijken drie vrouwen naar links en "Klavervrouw" naar rechts.
- V.G. 26.841 - niet vermeld in M. De Meyer (1962) maar in de Cat. nr. 28, onderaan in het midden ontbreekt een stuk van de boer.
- prent K 9 - de vier koningen zien naar rechts en de damen twee naar links en twee naar rechts.
- Op prent K 1, K 7 en K 9 kan de stand van de boeren niet bepaald worden daar er tweemaal dezelfde boeren afgebeeld zijn. Op K 1 en K 7 kijkt er een naar links en een naar rechts maar op K 9 zien ze beide naar links.

Het Driekoningenfeest

De Drie Koningen, of Magiërs uit het Oosten, volgden volgens Mattheüs (Matt. 2-1-12) een ster om Jesus te begroeten. Mattheüs vermeldt hun juiste aantal niet, maar vermits er drie geschenken waren (goud, wierook en mirre) wordt hun aantal meestal op drie bepaald.

Middeleeuwse commentaren verwijzen naar de drie Bijbelse mensenrassen namelijk de Semieten, de Chamieten en de Jafieten. Eén van hen (Kaspar) wordt door de middeleeuwse kunstenaars als een neger voorgesteld. Wel zijn er ons etsen bekend waarop er meer dan drie koningen voorkomen. Volgens de legende uit de 12de eeuw zouden de relieken van de Drie Koningen naar Constantinopel zijn gebracht en na diverse omwegen via Milaan in Keulen zijn beland. Het reliekschijn, in de Domschat, is van de hand van Nicolaas Verdun.

Het is zeker dat het koningenfeest een navolging is van een Keuls gebruik om in de Domkerk een koning te kiezen voor één avond. Tijdens het feest zette de koning zich een vergulde kroon op het hoofd als teken van zijn "waardigheid".

Het Driekoningenfeest wordt op 6 Januari gevierd als bijkomend deel van het kerstgebeuren (in verband met de kerstening van heidense gebruiken) en de gewoonte bestaat nog steeds om op die dag het zogenaamde "driekoningenbrood" (of bonenkoek) te eten. Wie bij het eten het stuk met de boon krijgt, is koning en moet trakteren. Ook wordt de koning aangewezen door het trekken van briefjes, geknipt uit de koningsbrief waarop 16 of 32 plaatjes samen met enkele regels in rijm gedrukt staan.

De Koningsbrieven

De meeste koningsbrieven werden gedrukt op het formaat van een volksprent, ongeveer 300 mm. hoog op 400 mm. breedte waarop soms 32 verschillende afbeeldingen met rijm stonden, maar meestal waren het bladen met tweemaal dezelfde 16 prenten. Hierdoor kon men een gans blad voor twee jaar gebruiken. Vele leurders en gelegenheidsverkopers verkochten meestal maar een half blad.

We weten niet of dit overal gebeurde onder een speciale verkoopsroep. In Antwerpen riepen arme kinderen bij het venten:

*Koningsbrieven en kroon, en kroon
Koningsbrieven en kroon.*

Algemeen werd verwacht dat bij de aanvang van het feest wanneer de koning zijn kroon ontving deze het rijmpje van zijn briefje voorlas waarop dan elk persoon dit navolgde in de volgorde van de standen. Natuurlijk eerst de koningin, dan de raadsheer, en zo verder. We veronderstellen dat dit enkel maar bij de begoede burgers gebeurde waar men meestal ontwikkeld was. Het grootste deel van de bevolking, dat analfabeten was, zal niet zoveel tralala gemaakt hebben en gewoon gefeest hebben op hun manier.

Hier zal wel de afbeelding zelf de grootste rol gespeeld hebben om aan ieder zijn taak te verklaren. Het spreekt vanzelf dat men zich niet altijd aan het getal 16 hield maar naargelang het aantal deelnemers er minder of meer hofdienaren

waren. Zoals we reeds te kennen gaven bestaan er ook koningsbrieven die over gans de volksprent 32 verschillende posten uitbeelden.

De oudste briefjes, een negental waarvan er twee de datum 1577 vermelden, werden in Brugge in een drukkerstaalboek terug gevonden.

Voor België vonden we reeds de volgende namen van firma's en drukkers die koningsbrieven gedrukt of verkocht hebben:

- Gent: Saetreuver (1688)
de Van der Ween's (1713 en 1729)
Augustinus Graet (1716)
de Gimblets (1770)
Charles de Goesin-Disbecq (1760-1842)
Bernard Poelman (1786-1787)
J.B. Poelman (1824-1841)
Wed. J.B. Poelman (1841-1862)
- Brussel: Jacques Panneels (midden van de 18de eeuw)
P. Vleminckx (18de eeuw)
Hemeleers - van Houter (1804-1880) Schaerbeek n° 45
- Leuven: Gutshoven-Franckx (1817-1822)
- Brugge: onbekende drukker (1577)
Société des Augustins (rond 1900) vierkantig met 15 cm. zijde 16 exemplaren in kleur en 16 in gouddruk
- Kortrijk: Nicolas Hals (1662)
- Ieper: (vermoedelijk) Walwein (opvolgers 1750-1834)
- Oudenaarde: Vereecke (1763-1794)
- Bergen: Chaterine Tercelin (midden 19de eeuw)
- Doornijk: Casterman: een uitgave 19de eeuw en een 20ste eeuw
- Turnhout: Brepols nr. 26, 100 en 306
Wellens-Delhuvenne = ?
Glenisson-Van Genechten nr. 121
Antoine Van Genechten nr. 121
Glenisson en zoon nr. 121 (andere blok)
F.A. Beersmans-Pleek nr. 83
- Antwerpen: Abraham Verhoeven (1575-1666)
wed. Isaac Verhoeven (inventaris vermelding)
J. Chr. Jegher (1618-1666)
C. Parys (1770-1830)
wed. Ph. Boutats (ongeveer 1700)
Van Soest (1700)
- Prent V 12 - Koningsbrief gedrukt bij J. Poelman, op de Hoogpoorte, in 't Gekroond Zweird (1824-1841) op geschept papier met de afbeeldingen van 15 ruiters en vier regels op rijm, gescheiden door drie rosacen, in gotische lettertekens:

Koning

*Uyt mijn Lot kan ider lezen/
Dat een bedelaer Vorst kan wezen;/
Maer hoe lang duert dezen staet/
Tot dat men eens slaepen gaet.*

Raedsman

*Heer Koning, hoort na mijnen raed
Hoewel hij wat de Beurze schaed
Toont uwe mildheyd t'allen kant
Zo kweekt gij gunst in stad en land*

Secretaris

*Spreken als men spreken moet
God en Mensch saemen voldoet
Maer men haelt al menig keer
Van het zwijgen groote eer*

Kamerling

*'K mag den gouden Sleutel draegen
Maer ik moet de kamer vaegen
Ende wasschen de Sallet
Waer den Vorst zijn poort op zet*

Rent-meester

*Bedel-Zak en houte Beenen
Zijn mijn Renten ende Leenen
Vind'er iemand smaek daerin
k' schenk hem die op kleyn gewin*

Hof-meester

*'K doe op allerhande wijzen
G'reed doen d'allereelste spijzen
En noch vind ik menig gast
Die aen tafel op mij bast*

Schenker

*Ik neem veel vermaek in 't schenken
Maer ik houde meer van drinken
Schenk ik eens voor mijnen Vorst
Ik krijgje voor twee glazen dorst*

Biegt-vader

*Gijlie die het Biechten vreest
Biegt de zonden minst en meest
Leeft dus zuiver als den Visch
Die in 't Wasch-zap altijd is*

Medecyn

*'K vind hier overvloed van zieken
Die nae Dorst en Honger rieken
Aen deez' dient voor Medecijn
Lekk're Spijs en goede Wijn*

Poortier

*Achterklappers Vegters Guijten
Dieven Boeven sluijt ik buijten
Hij moet wel zijn van goed gedrag
Die ik binnen laeten mag*

Bode

*'K worde van den Vorst gezonden
Om ulieden te verkonden
Dat hij u ter Disch begroet
Schoon gij zijt van oneel Bloed*

Zanger

*Ut, re, mi, dat kan ik zingen
En van mi tot sol verspringen
Maer de reste van den zang
Is m'ontsnapt van over lang*

Speelman

*'K kan zoo zoet de Liere spelen
Dat ik iders hert zoud' stelen
Maer ik speel nog netter uijt
Een versch geschonke Fluijt*

Zot

*'T staet mij toe alhier te mallen
Om dat ik den Zot gevallen
Hierom zijt wel op uw hoed'
Of ik trap u op den voet*

KONING.

Mijt mijn Tot kan iber lezen /
Dat een Bedelaer Dorst kan wezen;
Maer hoe lang duert bezen staet;
Tot dat men eens slaepen gaet.

RAEDSMAN.

Heer Koning/ hoort na mijnen raed/
Hoewel hij wat de Seurze schaet/
Doont ulve mildheijd - r allen kant/
Zoo kwecht hij gunst in stad en land.

SECRETARIS.

Spreken / als men spreken moet /
God en Mensch facmen voldoet:
Maer men haect al menig heer
Dan het zwijgen grootte eer.

KAMERLING.

It mag den gouden Skutcl draegen/
Maer ik moet de kamer baegen
Ende waschen de Saller /
Maer den Dorst zijn poort op zet.

RENT-MEESTER.

Becl-Zak en houte Beenen /
Zijn mijn Kint en de Leenen;
Vind'er iemand smaek daer in /
It schenkt hem die / op kleijn gewin.

HOF-MEESTER.

It doe op allerhande wijzen
Greed doen d'allereelste spijzen;
En noch vind ik menig gast /
Die den tafel op mij bast.

SCHENKER.

It neem veel vermaek in 't schenken
Maer ik haude meer van drinken;
Schenk ik eens voor mijnen Dorst /
It krijge voor twee glazen dorst.

VOORSNYDER.

Snyd ik kwaeligh door de spijzen /
It haet een iber mij misprijzen;
Snyd ik wel / 't is kleynen los /
Die ik krijg in 's Konings hof.

BIEGT-VADER.

Ghile / die het Biegten vreeset;
Biegt de zonden minst en meest;
Leest dus zuuber als den Disch
Die in 't Waich-zay altyd is.

MEDECYN.

It vind hier overbloed van ziekten /
Die nae Dorst en Hogger rieken;
Aen deez' dient voor Medecijn:
Welk't re Spijs en goeden Wijn.

POORTIER.

Agterklappers / Weggers / Guiten /
Dieken / Boeden / suijt ik bingten /
Hij moet zijn van goet gebrag /
Die ik binnen laeten mag.

BODE.

It worde van den Dorst gezonden /
Om vsteden te verkonden /
Dat hij u ter Disch begraet /
Schoon hij zijt van onel Bloed.

ZANGER.

Ut / re / mi / dat kan ik zingen /
En van mi tott' sol versprigen /
Maer de reste van den zang /
Is m'ontsuapt van over lang.

SPEELMAN.

It ken zoo zoet de Tere spelen /
Dat ik iber hert zoud stelen;
Maer ik speel nog netter vst
Eene versch' geschonke Fluwt.

ZOT.

It staet mij toe alhier te malten /
Om dat ik den Zot geballen;
Hierom zijt wel op ulm' hoed /
Of ik trap u op den voert.

KOK.

It heb alles ingespannen /
Kietels / Potten / Caerte-pannen /
Daer den Koning / dat hij leest /
Die zijn Koning-keeste geest!

Voorsnijder

Snijd ik kwaelijk door de spijzen

'K hoor een ider mij misprijzen

Snijd ik wel 't is kleijnen lof

Die ik krijg in 's Konings hof

Kok

Ik heb alles ingespannen

Ketels, Potten, Taerte-pannen

Voor den Koning, dat hij leeft

Die zijn Koning-Feeste geeft

Bij de 15 ruiters en de biechtvader is er geen enkele vrouwelijke figuur aanwezig. Men weet dat, telkens de "koning" aan zijn glas dronk, de nar of zot zijn stem verhief en riep: "De koning drinkt" waarop iedere aanwezige verplicht was mede te drinken; liet iemand dit na dan was het de taak van de nar om hem een veeg van (en niet uit) de pan te geven t.t.z. van de bodem ener zwart gerookte pan kreeg de schuldige een zwarte veeg op het aangezicht.

Op een prent van Brepols leest men naast "Den Zot":

Wil op 't woord des koninks drinken

Want, die mist op zijn gebod,

Zal ik wel zo zwart doen blinken

Als het gat van dezen pot

De koningsbrief van J. Poelman is vermeld in M. De Meyer (1962) pag. 572.

De Koningskronen

Tijdens het feest zette de koning zich een papieren gekleurde en soms vergulde kroon op het hoofd als teken van zijn waardigheid. Ook een Koningin en soms een prins droegen nu en dan hetzelfde waardigheidsteken. Dit zien we op talrijke schilderijen en andere afbeeldingen van het feest. Naast de eigenhandig gemaakte kronen werden er vele met volksprenten gemaakt die rond nieuwjaar te koop aangeboden werden. Men kleefde ze op karton of dik papier, knipte of sneed ze dan uit en bracht dan de einden te samen. Ongekleurde prenten kleurde men zelf. In het Museum voor Volkskunde in Gent berust er onder het nummer V.G. 633 een houtblok waarmede men drie kronen kon drukken op één blad. De drukblok of houtsneede heeft 279 mm. hoogte en 374 mm. breedte. De middelste kroon is een band of fries met vijf personen gezeten op een rijdier, de bovenste en de onderste afbeelding zijn puntkronen met vijf mediallyons waarin telkens de afbeelding van één persoon staat nl. Maria met het Kind. Jozef met de drie koningen.

V.G. 26.633 - vermeld in M. De Meyer (1962) en (1970) en in Cat. nr. 14.

prent K 10 - vermeld in Cat. 14 - herdruk uitgegeven en geschonken aan de

bezoekers van de tentoonstelling "*Nu sijt wellecome*" ingericht door Fr. Van Bost van 14 december tot en met 31 december 1988 in Het Toreken - Kredietbank Gent. We zien van links naar rechts op de bovenste kroon met ronde medaillons: Balthasar, Gaspar, Maria met het Kind, Melchior en Jozef (Gaspar draagt hier een gekroonde tulband). Op de middelste fries zien we van links naar rechts: Jozef, op een os gezeten, met een brandende stallantaarn (Misleid door sommige Nederlandse prenten spreekt M. De Meyer op pag. 175 (1970) van koning David met een lantaarn. Deze koning zal wel nooit afgebeeld zijn, sjofel gekleed en kaal, gezeten op een os). Melchior, op een paard gezeten, biedt een kist met goud aan Maria en het Kind zitten op een ezel (ze rijden alle drie naar rechts). Gaspar rijdt op een kameel en schenkt een kelkvat met wierook (hij draagt enkel een kroon en geen tulband meer). Balthasar gezeten op een olifant houdt in de ene hand een prikstok om het dier aan te drijven en biedt met de andere hand een hoorn aan gevuld met myrrhe. (deze beide zijn naar links gekeerd). De onderste kroon heeft ovale medaillons waarin men ziet: Jozef heeft zijn hoed afgenomen en houdt hem voor zijn borst, Melchior offert een kist met goud. In een wat groter medailon bekroond met een ster en gevat tussen twee duivels met een indianentooi op het hoofd ziet men Maria met het Kind, Gaspar met gekroonde tulband biedt een kelkvat met wierook aan en Gaspar heeft nog steeds de prikstok en de hoorn met myrrhe. Links en rechts keren de personages zich naar Maria.

De Ganzenborden

In de tentoonstelling werden al de gekende oude Gentse ganzenborden tentoongesteld naast een moderne prent in verband met de werelddentoonstelling in 1913 te Gent. Deze laatste staat volkskundig in verband met de poppenspelen welke zo talrijk bestaan hebben in onze stede.

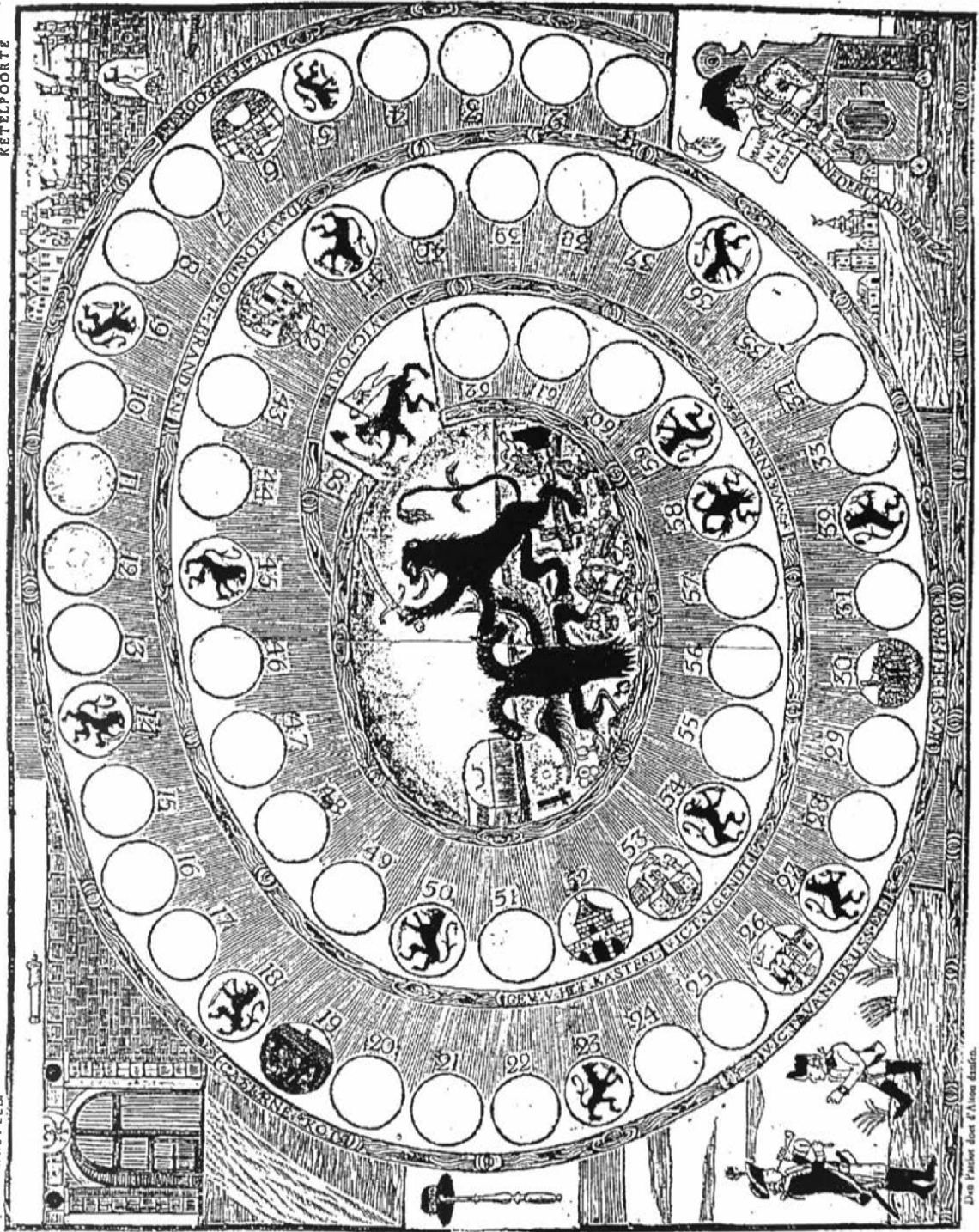
Prent V 13 - *Het nieuw en vermaekelyk Leeuwenspel*

Tot Gent, by Ph. Spillebaut, Boekdrukker en Verkooper, op het Steendam. Gekleurde houtsnede, h. 297 x b. 370 mm. De titel staat onder de afbeelding en boven de spelregels die, gescheiden door een siermotief, in twee delen gedrukt staan. Het spel verscheen te Gent tijdens de Brabantse Omwenteling in 1789 en is een spotprent op de Oostenrijkers en hun keizer Jozef II die van 1780 tot 1790 over onze streken regeerde. Op het middenveld zijn een leeuw (België) en een dubbelkoppige arend (Oostenrijk) slaags. Op de grond verspreid ziet men kronen, eretekens, een kruis, een doodkist en nog andere symbolen. Leeuwen vervangen

KETELPOORTE

KASTEEL

VRHEED

Joseph secret de Neleascha vyl

Het nieuw en vermaecklyk Leeuwenpel. Regels om het zelve te spelen.

Das Patron des C'Anon fasson.

Prent V 13 - V.B. G 1

in dit spel de ganzen. In de linkerbovenhoek ziet men een vestingsmuur met een ingangspoort en in de rechter een brug met vechtende soldaten met de tekst: "Ketelpoorte" in de linkerbenedenhoek bespeelt een soldaat enkele instrumenten en een kleine Oostenrijker staat voor hem te dansen, tekst: "*Den Patriot doet d'Alton dansen*". De Oostenrijkse bevelhebber d'Alton was klein van gestalte. In de rechterbenedenhoek ziet men op de achtergrond van een landschap de Gentse torens. Vooraan in een hoge kinderstoel op wieltjes zit keizer Jozef II met in de linkerhand een manifest en in de rechter een rammelaar. Uit zijn mond komt een banderol met het woord: "Nederlanden", tekst: "*Joseph zeevert de Nederlanden uyt*".

Op dit spel vervangen kleine leeuwen de ganzen en ook de andere figuren werden vervangen door taferelen in verband met deze Vrijheidsstrijd.

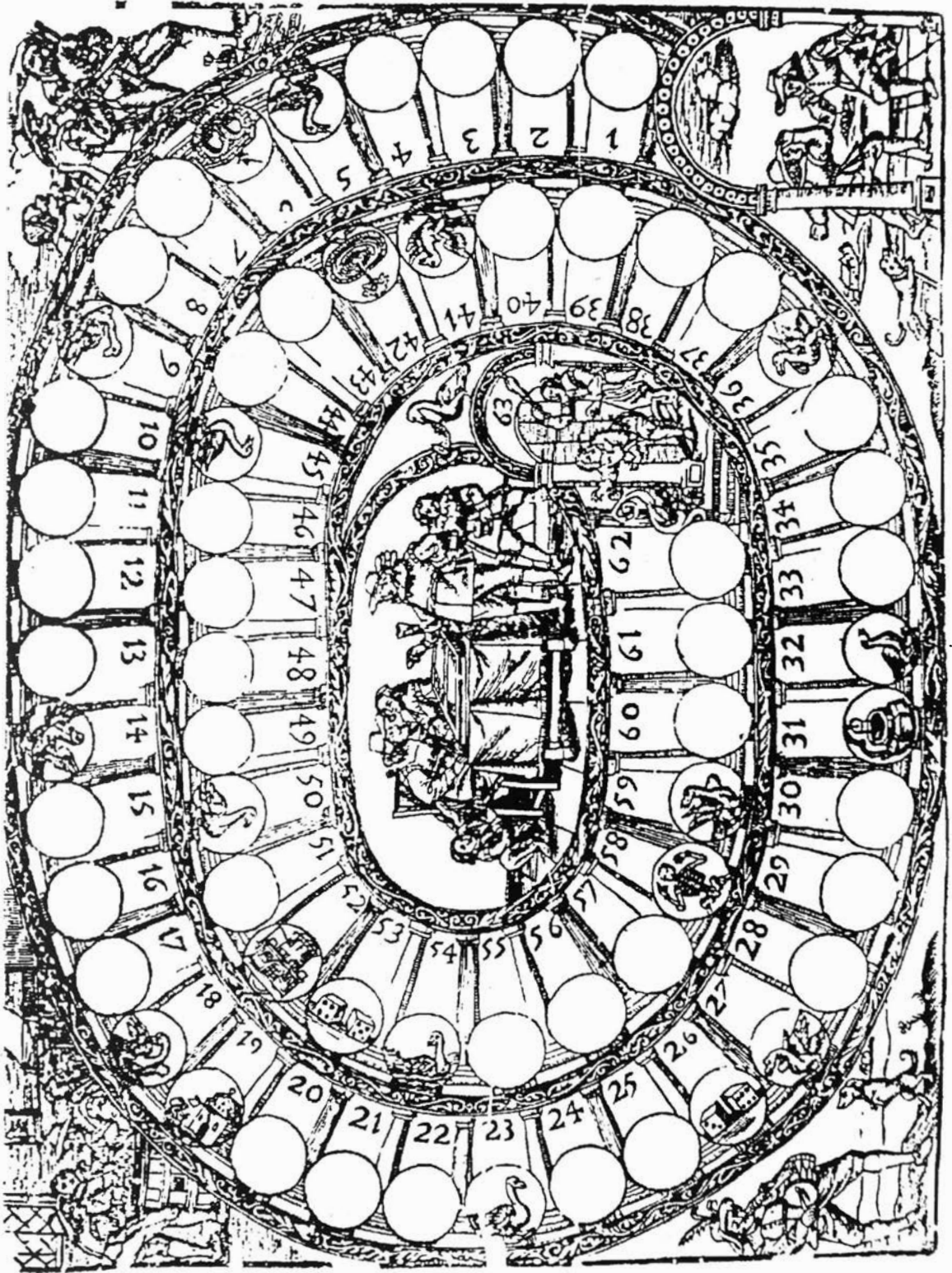
Afgebeeld, en foutief besproken, door M. De Meyer (1970), ook als kleurenplaat I in "*Het Ganzenbord in Vlaanderen*" en vermeld als type G 1 in deze studie van F. Van Bost.

Prent V 14 - *Het nieuw vermakelyk Ganzespel* - Gent, drukkerij van L. Van Paemel, Violettenstraet, 3.

Houtgravure naar het oudste Vlaamse model, op geschept papier h. 290 x b. 384 mm., ongekleurd exemplaar.

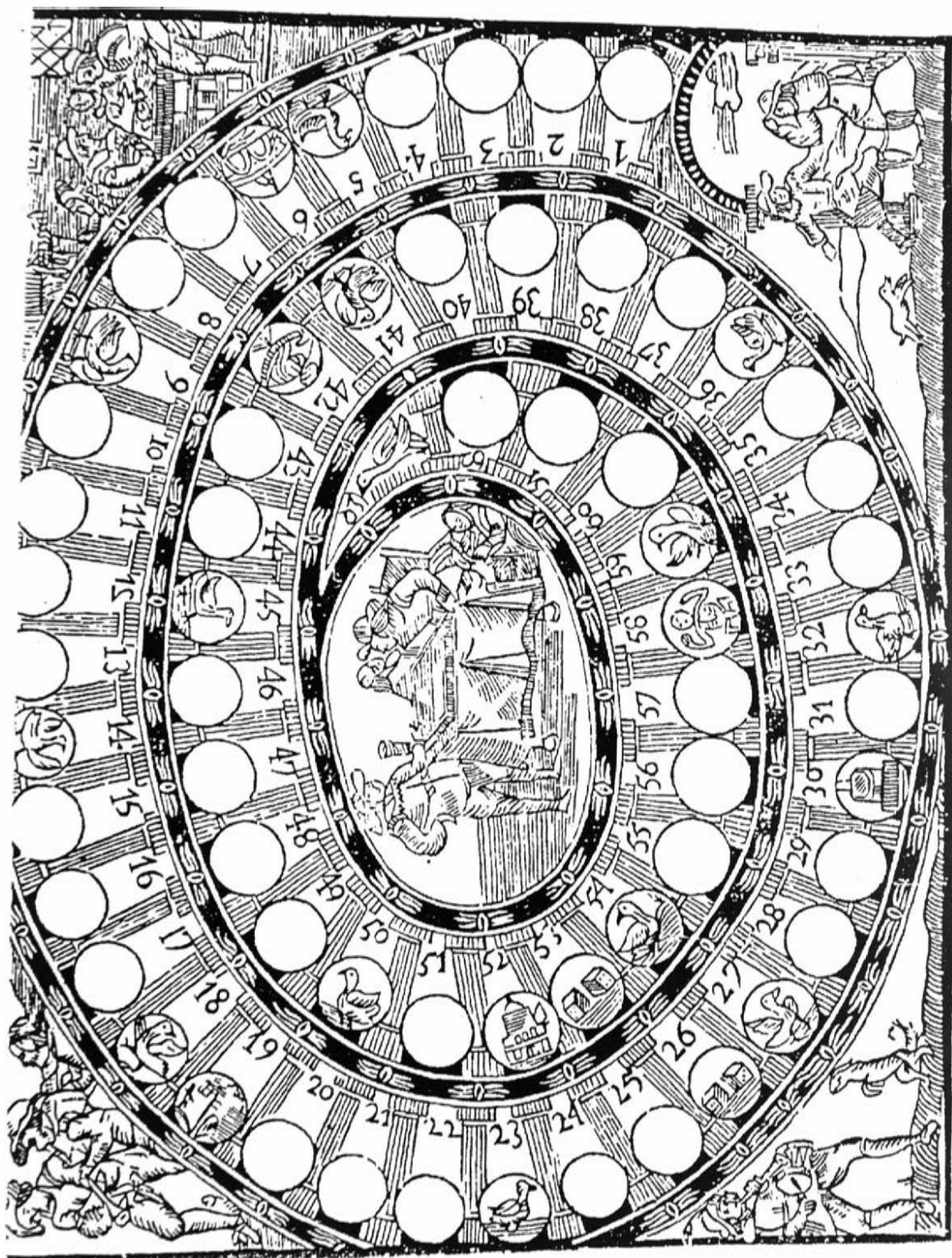
Léander-Romain Van Paemel (geb. 1777 - overl. te Gent op 25 mei 1846) is vooral bekend door zijn talrijke uitgaven van de zogenaamde blauwboekjes (volksboeken), ook talrijke volksliederen, als vliegende bladen, werden door hem gedrukt. Al de taferelen hebben betrekking op de parabel "De verloren Zoon." Op het middenveld ziet men hem door spel, drank en vrouwen gepluimd worden terwijl nog een vrouw achter hem zit en zijn beurs snijdt. (bestelen) In de vier hoeken ziet men varende, spelende en vechtende mannen, dus personages die passen bij een bordeel waaruit, op nummer 63, een man gejaagd wordt of berooid wordt buiten geworpen door een vrouw gewapend met een vuurtang. Dit is het type A of het oudste model in de studie over de ganzenborden waar het nummer A 6 is. Door misverstand niet in het boek afgebeeld. Berust in de Gentse Universiteitsbibliotheek onder nr. G. 19607/3. Vermeld in verschillende standaardwerken.

Prent V 15 - *Het Nieuw en Vermaekelyk Ganze-Spel...* - Tpt GEND, by Bernard Poelman, op de Hoogpoorte in het gekroont Zweird. (1787-1823) ongekleurde houtsnede op geschept papier h. 283 x b. 351 mm. in de studie type B 1. Op het middenveld in de schenker verdwenen en staat de afbeelding in spiegelbeeld van type A. Het poorttafeel is verdwenen en vervangen door een gans. De bovenhoekta-

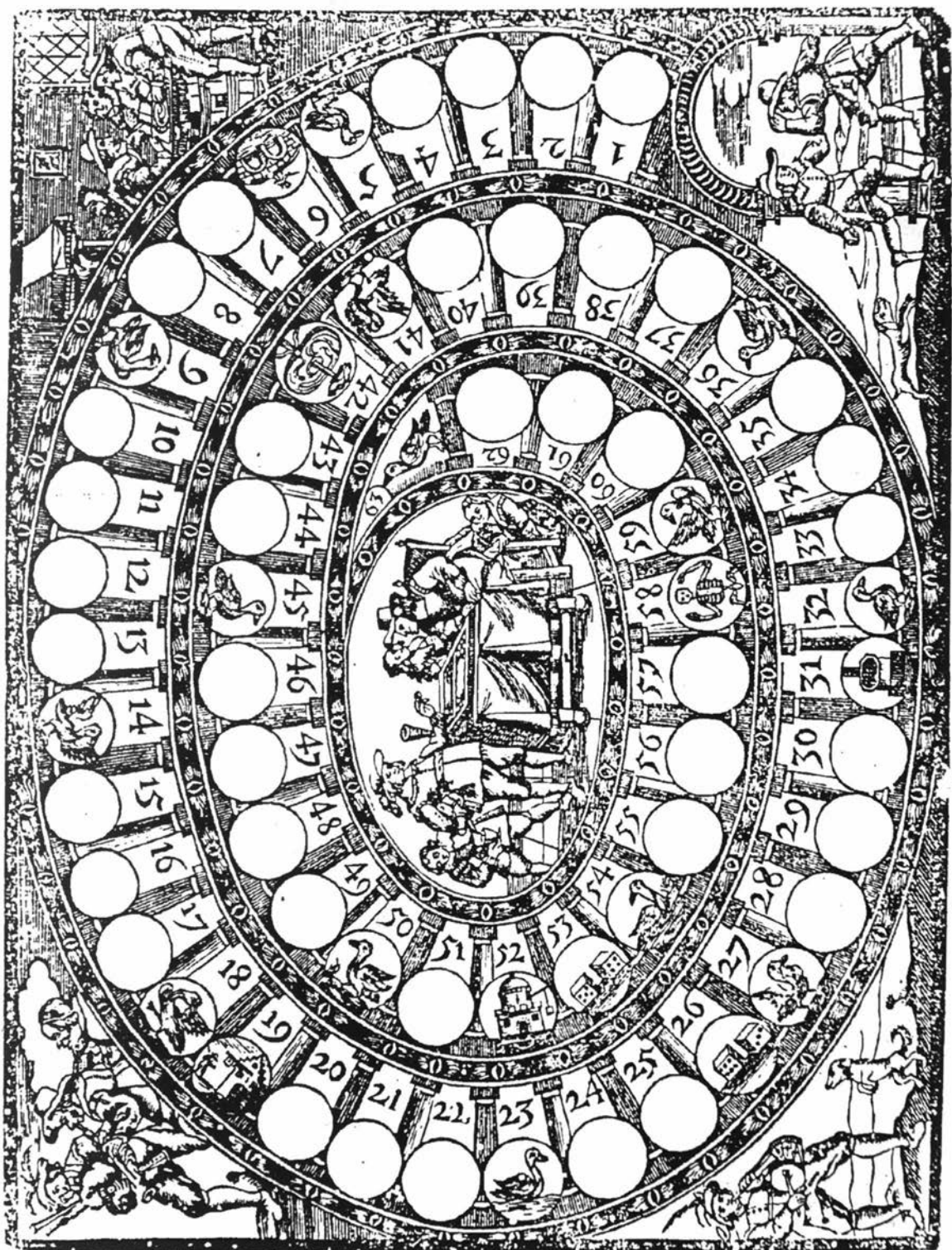

HET NIEUW VERBODEN CARTEPEL. — OP WAT MANIER HET NIEUW SPELDE WORT.

Hier Nieuw en Vermackelyk GANZE-SPEL, hoe en op wat maniere men het spelen moet.

Mit einer von vermalte GANSEN-SPIL, in was maner er los was mit 12ten jalen maner.

Prent V 16 - V.B. type B 2

ferelen hebben van plaats gewisseld en de vechtende personen staan hier vóór de kolom van de beginpoort. Naieve en minder verzorgde houtsnede - afgebeeld in de studie op pag. 83 en vermeld in verschillende standaardwerken zie Van Heurck, Braekman, M. De Meyer e.a.

- Prent V 16 - *Het nieuw en vermaekelyk Gansen-Spel...* Te GEND, by Charles de Goesin-Disbecq, Boekdrukker en verkooper in de Majorlynstraete, letter S, nr. 5. Ongekleurde houtsnede h. 288 x b. 380 mm. op geschept papier; in de studie B 2 Mooier en meer verzorgde houtsnede. Het middenveld staat in spiegelbeeld maar al de personen zijn nog aanwezig. Poorttafereel 63 vervangen door een gans en bovenhoeken hebben van plaats gewisseld, de muzikanten staan nu links en de spelers rechts. In de beginpoort staan de vechters voor de kolom. Evenals V 15 vermeld in talrijke werken. In de studie afgebeeld op pag. 26 als model van het type B.
- Prent V 17 - *Het zeer vermakelyk Ganzenspel van d'Arke van Noë* - fotogravure h. 370 x b. 315 mm. - 1913 - René De Cramer (?) type H 2. Gedrukt voor het oudste poppenspel van Gent waarvan de eigenaar Frans Blauwers voorstellingen gaf in het huisje nr. 24 van de Wijk Oud-Vlaenderen in de Wereldtentoonstelling van 1913 te Gent. Gans de prent is geïnspireerd op deze wijk, naast de gewone spelfiguren zijn al de andere vakken van het ganzenspel gevuld met de afbeeldingen van de bezienswaardigheden ervan, gebouwen, huisjes en de beginpoort is het poortgebouw van de Bijlokeabdij waarvan de ingangspoort afkomstig is van het gewezen oude begijnhof Sint-Elisabeth. Deze prent bestaat gekleurd en ongekleurd.
- Prent V 18 - Eveneens weerd door Frans Blauwers een profaan vaantje in verband met deze gebeurtenis verspreid. gekleurde fotogravure - 1913.

(vervolgt)

Frans Van Bost

- (1) W.L. Braekman, *Betekenis en Datering van de Volksprent "Den Ghendtschen Ommeganck"*.
- (2) Om onnodige herhaling te vermijden vermelden we de druk van het standaardwerk *"De Volks- en de Kinderprent in de Nederlanden"* (1962) met M.De Meyer (1962) en dit van *"Volksprenten in de Nederlanden 1400-1900"* (1970) met M. De Meyer (1970)/
- (3) Aanhalingen uit deze catalogus geven we als volgt "Cat. en volgnummer van het stuk".

KETTINGBRIEVEN

Een kettingbrief zwerft door het Vlaamse sociale, politieke en culturele wereldje

Op 16 januari 1996 ontvingen in een gewezen "Culturele Hoofdstad van Europa" twee museumconservators, de stadsbibliothecaris, de directeur van de Openbare Bibliotheken, de vier verantwoordelijken van de stedelijke culturele centra en twee hoge cultuur-ambtenaren een kettingbrief van "hun" schepen van cultuur, met de bedoeling dat zij elk 1° aan een jongen die aan terminale kanker lijdt en in de Verenigde Staten van Amerika woont een visitekaartje zouden zenden, 2° de kettingbrief aan tien personen of instellingen zouden doorsturen. De Amerikaanse jongen hoopt in het Guinness Book of Records te komen als diegene die het grootste aantal visitekaartjes heeft verzameld.

Zelf had de schepen (net als acht van zijn collega's-schepenen en de stadssecretaris) de kettingbrief op 10 januari 1996 ontvangen van een collega-schepen. Doordat bij het schrijven ook de (helaas niet gedateerde) lijsten van een ganse reeks participanten gevoegd zijn, is het mogelijk een klein stukje van de weg te reconstrueren die de brief gevolgd heeft. Op die wijze wordt een heel netwerk van relaties blootgelegd. Om de "privacy" van de betrokkenen niet te schenden (iets waarover de brieven-schrijvers zelf zich - bij het verspreiden van de namenlijsten - geen zorgen blijken te maken), laten we in het hiernavolgende overzicht bewust alle persoonsnamen weg.

De vroegste lijst die bij de kettingbrief gevoegd is, voert ons naar Izegem. De VDAB van Izegem stuurde de kettingbrief naar een persoon te Lendeledede, zes bedrijven (te Brugge, Ieper, Sint-Eloois-Winkel telkens één; te Sint-Michiels-Brugge drie), het gemeentebestuur van Ingelmunster, het stadsbestuur van Izegem en het OCMW eveneens te Izegem.

Het OCMW van Izegem zond de brief naar de OCMW's van Aalst, Ardooi, Blankenberge, Brugge, Ingelmunster, Kortrijk, Lendeledede, Meulebeke, Waregem en Wielsbeke.

Het OCMW van Ingelmunster richtte zich tot het OCMW van respectievelijk Dentergem, Hooglede, Houthulst, Ledegem, Lichtervelde, Oostrozebeke, Pittem, Ruiselede, Tielt en Wingene.

Het OCMW van Wingene klampte de OCMW's aan van Beernem, Blankenberge, Damme, Diksmuide, Ichtegem, Koekelare en Kortemark, het gemeentebestuur te Wingene en twee bankfilialen eveneens te Wingene.

Het OCMW van Beernem sprak nog één OCMW aan: dat van Waardamme (Oostkamp). Te Beernem zelf richtte het zich tot het gemeentebestuur, een psychiatrisch centrum, het ACV, twee bedrijven en twee niet nader geïdentificeerde organismen. Te Brugge schreef het Familiehulp en Familiezorg aan.

Familiehulp Brugge (= Thuiszorg van de Christelijke Werknemersorganisatie ACW) zocht het bij Familiehulp te (respectievelijk) Ieper, Kortrijk, Oostende en Roeselare; verder te Brugge bij het ACV, het ACW, de Christelijke Mutualiteiten,

de KAV en het Sint-Godelieve Instituut en tenslotte ook nog te Assebroek bij het Centrum voor Levensvorming.

De Christelijke Mutualiteiten (CM) te Brugge schreven de CM aan van respectievelijk Ieper, Kortrijk, Oostende, Roeselare en Tielt, alsook de DVV (De Volksverzekering) te Brugge, de reisorganisatie Ultra Montes eveneens te Brugge, de burgemeester van Sint-Michiels, een volksvertegenwoordiger te Assebroek en een lid van de Vlaamse Raad te Damme. Noteer dat hier voor het eerst politici individueel benaderd werden.

Het Verbond der Christelijke Mutualiteiten (CM) te Oostende bedacht zes organisaties/instellingen met een kettingbrief: Kinderdagverblijf Sint-Vincentius te Oostende, Rusthuis Sint-Jozef te Oostende, Sint-Jozef-kliniek eveneens te Oostende, Sparrenduin te De Haan, Ter Duinen te Nieuwpoort en Zon en Zee te Middelkerke-Westende. De Verbondssecretarissen van het ACV en het ACW te Oostende kregen er elk eveneens één, evenals een volksvertegenwoordiger te Bredene en een (van aan de kust afkomstige) staatssecretaris te Brussel.

Via de staatssecretaris belandde de kettingbrief in de ministeriële sfeer. Meteen werden nu ook de grenzen van de "katholieke familie" overschreden. Tevens raakte de brief weg uit de beslotenheid van West-Vlaanderen. Tien ministers (uit de verschillende regeringspartijen en uit de beide taalgemeenschappen), onder wie de eerste minister, kregen vanwege de staatssecretaris een exemplaar toegestuurd.

Nu was de absolute top bereikt! Vermits je moeilijk de koning kan vragen een kettingbrief aan tien van zijn collega's te zenden, betekende verdergaan fataal dat men de "maatschappelijke ladder" weer moest afdalen om nieuwe "slachtoffers" te vinden.

De minister van begroting had gelukkig nog een broer die Vlaams minister was en niet op het lijstje van de staatssecretaris voorkwam. Vluggen hem met een kettingbrief opgezadeld! De negen andere geadresseerden omvatten nog één minister, zes volksvertegenwoordigers (te Halle, Ieper, Leuven, Loenhout, Oudenaarde en Sint-Pieters-Leeuw-, één Vlaams-volksvertegenwoordiger (Eeklo) en één senator (Izegem).

De aangeschreven Vlaamse broer-minister gunde zijn collega's ook wel wat schrijfwerk, daarom richtte hij zijn kettingbrief tot de minister-president en nog zeven andere excellenties uit de Vlaamse regering. Ook de CVP-voorzitter en de burgemeester van Gooik werden met een exemplaar bedacht.

Vanaf nu ging het qua "aanzien" bergaf. Een van de door broer-minister gecontacteerde collega's wiens spoor we (via de bijlagen bij de kettingbrief) kunnen volgen, wist niets beter te bedenken dan tien Vlaamse volksvertegenwoordigers (te Aarschot, Antwerpen, Brussel, Deurne, Gent, Izegem, Lommel, Maaseik, Mechelen en Oudenaarde) aan te klampen.

De Vlaamse volksvertegenwoordiger (tevens burgemeester) uit Lommel adresseerde zijn kettingbrief aan zes Vlaamse volksvertegenwoordigers (te Bilzen, Hasselt, Lommel, Maasmechelen, Mol en Zoutleeuw), één (federaal) volksverte-

genwoordiger (Zonhoven), één senator en twee provinciale gedeputeerden (Dilsen-Stokkem en Sint-Truiden). Een duidelijk overwicht voor Limburg.

De Vlaamse volksvertegenwoordiger (én burgemeester) uit Zoutleeuw bestreek met zijn brief weer een ruimer geografisch gebied: vijf Vlaamse volksvertegenwoordigers uit respectievelijk Antwerpen, Deurne, Leuven, Tienen en Zottegem; twee senatoren (Antwerpen en Brussel); een volksvertegenwoordiger uit Aarschot en een studiebureau uit Genk.

Via één van de correspondenten van de volksvertegenwoordiger-burgemeester uit Zoutleeuw kwamen uiteindelijk drie exemplaren bij mandatarissen van de in het begin van ons verhaal vermelde "Culturele Hoofdstad" terecht, namelijk één bij de burgemeester, één bij een schepene en één bij de algemene secretaris van de plaatselijke afdeling van de socialistische vakbond ABVV. De andere brieven belandden bij de voorzitter van de Vlaamse Raad (Dendermonde), de nationale secretaris van de Socialistische Mutualiteiten (Brussel), de secretaris-generaal van het ABVV (Brussel), een senator te Rumst, een Europarlementslid te Brussel, het schepencollege te Zwijndrecht en de burgemeester te Boom. De oplettende lezer zal het al wel vermoed hebben: die ene hier vermelde schepene uit de niet nader te noemen "Culturele Hoofdstad" is degene die op 10 januari 1996 haar (want het betreft een vrouwelijke schepen) collega's-schepenen met de hele "papierwinkel" bestookte.

Ook al kunnen we de weg die de kettingbrief tot nu toe gevolgd heeft slechts zeer gedeeltelijk traceren, toch mogen we stellen dat hij een zeer kronkelend verloop heeft gekend. De brief duikt op uit het onbekende in het milieu van de Westvlaamse officiële sociale organisaties. Vandaar vindt hij - nog steeds in West-Vlaanderen - zijn weg naar caritatieve en maatschappelijke instellingen uit het katholieke milieu. Een Westvlaams staatssecretaris brengt politiek Brussel in contact met de kettingbrief. Het document komt nu zowel in handen van Franstaligen als van Nederlandstaligen, van socialisten als van katholieken. Vanuit de regeringskringen daalt de kettingbrief dan af naar het niveau van het federale en het Vlaamse parlement, vandaar gaat het verder naar enerzijds de syndicale organisaties en anderzijds de lokale besturen, om uiteindelijk te belanden bij de culturele sector.

Gaat de brief nu vooral die laatste sector "teisteren"? We kennen enkel de geadresseerden van de door één van de conservators verzonden kettingbrief: een graaf, de directeur van een afdeling van het Academisch Ziekenhuis VUB te Brussel, de directeur-generaal van een beroepsorganisatie (Antwerpen), een geneesheer (Antwerpen), drie professoren (Brugge en Brussel) en de secretaris van een Museum-Vrienden-vereniging (Antwerpen).

Nergens blijkt uit de documenten dat één van de brievers ooit nagegaan heeft of de zieke jongen uit Amerika, waar alles toch om draait, wel echt bestaat of nog leeft. Op zich is die vraag misschien ook niet belangrijk. Op het tonen van medevoelen en solidariteit komt het voor de brievers aan.

Ondertussen leeft de kettingbrief een heel eigen bestaan. De "papierberg" die

met dit alles op gang is gebracht, bewijst hoe kettingbrieven nog steeds, voor mensen uit zeer verschillende middens, een onverbidde dwingende kracht bezitten. Welke minister, welke vakbondsleider, welke schepen, welke OCMW-voorzitter, welke conservator zou het aandurven de ketting te verbreken wanneer reeds zovele "vooraanstaanden" en "gewone mensen" schakels voor deze ketting hebben gevormd?

Geen vervloekingen of dreigementen dwingen de ontvangers van dit type (niet magisch-religieus geïnspireerde) kettingbrieven tot medewerking, wel de voorgeschotelde lange lijsten van voorgaande (vermeende of effectieve) participanten. Bij deze brieven berust het hele systeem erop dat de ontvanger zich schuldig moet voelen tegenover al de voorgangers, wanneer uitgerekend hij de ketting verbreekt.

Een universitaire kettingbrief: Duitsland - Nederland - Vlaanderen

Begin 1995 schrijft een medewerker van de "Klinik für Kinder- und Jugendmedizin" van de Hanzestad Stralsund een kettingbrief aan een collega die verbonden is aan de kliniek van de universiteit te Ulm. Hierin deelt hij mee dat een ongeneeslijk kankerpatiëntje in Engeland verlangt om, via het verzamelen van zoveel mogelijk visitekaartjes, in het "Guinness Book of Records" te komen. Gevraagd wordt niet enkel een kaartje naar het kind te zenden, maar ook tien personen te contacteren om hen hetzelfde verzoek over te maken. De man uit Stralsund heeft bij zijn schrijven een lijst gevoegd met de personen die door de onderscheidene deelnemers aan de "ketting" aangeschreven zijn.

Op 7 april 1995 reageert de Ulmse correspondent door vanuit de "Abteilung Immunologie" van de "Universität Ulm - Klinikum" een brief naar tien van zijn collega's te zenden. Op zijn beurt vraagt hij ieder van de geadresseerden een visitekaartje naar het Engelse kind te zenden. Elke correspondent dient weerom tien personen aan te schrijven, met hetzelfde verzoek. Telkens dient de briefschrijver al de namen van de reeds eerder bij de ketting betrokken personen te vermelden, evenals de tien door hemzelf gekozen namen.

De brief (met bijlagen) van 7 april 1995 begint dan aan een odyssee langsheen universiteiten, eerst in Duitsland, daarna in Nederland en Vlaanderen. Volgens alle regels van de bureaucratie, wordt de (steeds opnieuw gefotokopieerde) Ulmse brief in verscheidene instituten met stempels opgesmukt.

Uiteindelijk komt een fotokopie van de brief op 13 maart 1996 ter tafel op een sectievergadering van één van de faculteiten van één van de Vlaamse universiteiten. Het document is "van hogerhand" toegezonden. De bijlagen bij de brief zijn door "hogerhand" niet doorgezonden. Waarom? "Hogerhand" maakt zich misschien zorgen over de oplopende fotokopiekosten ... of is gewoon niet vertrouwd met de kettingbrief-methodologie.

(vervolgt blz. 198)

Schimplied op de overheid van Desteldonck en Doornzele (1629)

Op 1 maart 1629 wordt door de baljuw, de burgemeester, de schepenen en "de wet" van Desteldonck en Doornzele klacht neergelegd tegen Jan Eeckman fs Jooris (1), een inwoner van Evergem, die ze alvast in de gevangenis hadden opgesloten. Deze laatste wordt ervan beschuldigd, als hij wat gedronken had, een schimplied op hen te hebben gezongen.

Een "informatie preparatoire" wordt gehouden, waarbij enkele getuigen worden gehoord. Een zekere Segher de Eeckere fs Seghers, een "lantsman" van ongeveer drieëndertig jaar, verklaart dat hij op een nacht Jan Eeckman op straat "een liedeken" hoorde zingen. Deze getuige blijkt zich een deel van het lied te herinneren; het luidde - volgens hem - "in desen manieren" (2):

Ick en gae niet meer,
 Den langhen keer,
 Naer Desteldonck dynghen (3),
 Het dynct my onheer (4),
 Ick sal liever trecken uyt den lande.
 Sy (5) helpen hun met het calfsvel (6) seer,
 Eyst niet een groote schande?
 Te Desteldonck staet een casteel,
 Het is argher dan een bordeel,
 Den Burchmeester en is niet wijs,
 Hij weerp het lichtelick int advys,
 En seggen wy sullent bomen totten gronde.
 Al saghén sy eenen meynsche int vaghevier gaen,
 Ghij (7) spreken al met valsche monden.
 Daer commen twee procureurs van Ghendt,
 Sy syn solvent (8),
 Den Bailliu sprynckt up crucken,
 Wieder niet mede te doene en heeft,
 Magh wel spreken van ghelucke.
 Nu mach icke wel duycken [vele?]
 Ende stille gaen swyghen,
 Ick soude te doortssele,
 Wel vrienden kryghen,
 Om keeremesse te houden.
 Als ick wat anders up hun begheere,
 Dan tooghén (9) sy my ghelyck rabauwen,
 Als sy my in een taveerne saghén,
 Soo comender die solventen staen,
 Of mense wat wilde gheven,
 Ende den meyer staet met mes han syde (10),
 Hij drynck oock gheerne mede.

Deze getuige heeft dat lied door dezelfde persoon "noch tanderen tyde hooren synghen namelick oock inde heerberghe daer hij dranck t'Everghem bij de keercke". Of dit liedje ook "soude ghestelt syn by gheschryfte" weet hij niet.

Een andere getuige heeft Jan Eeckman ditzelfde "liedeken van schimp" eveneens horen zingen. Hij herinnert zich alleen het begin dat volgens hem luidde: "Ick en gae niet meer den langhen keer van desteldonck naer dooresselle"; dit begin wordt ook door nog een andere getuige zo aangehaald.

Over de achtergrond en de directe aanleiding tot dit lied is niets bekend. Voor zover men uit de hopeloos corrupte weergave van de tekst kan opmaken, had Jan Eeckman het met de plaatselijke gezagdragers aan de stok, misschien wegens een proces voor de schepenbank dat hij verloren had. De bewoners van het kasteel te Desteldonck (de burgemeester?), de baljuw en de meier, alsook twee "procureurs van Ghendt" krijgen er van langs.

W.L. BRAEKMAN

- (1) RA Gent, *Oudburg*, nr. 2201.
- (2) De tekst die corrupt en onvolledig blijkt, staat in de notulen als proza geschreven. De indeling in "verzen" is dus uiteraard niet zeker. De interpunctie werd door mij aangebracht.
- (3) *dynghen*: een geding (rechtszaak) inspannen. Deze regel is corrupt. Zie de versie die de andere getuigen hiervan geven.
- (4) *onheer*: oneer, schande.
- (5) *Sy*: de wethouders van Desteldonck.
- (6) *calfsvel*: perkament waarop de "costuimen" geschreven waren (?)
- (7) *Ghij*: zij (?)
- (8) *solvent*: kapitaalkrachtig
- (9) *tooghen*: tonen; hier misschien: behandelen
- (10) *han syde*: aan hun zijde, of: terzijde, opzij.

(vervolg van blz. 196)

De aanwezige "geleerden" zitten verveeld en een beetje hulpeloos naar het schrijven te kijken. Niet omdat de bijlagen ontbreken, wel omdat het nogal moeilijk valt een principiële houding tegenover het systeem van kettingbrieven aan te nemen.

Plots verheft een wijsneus zijn stem: hij heeft daar nog van gehoord, van die zieke jongen die graag veel visitekaartjes wou hebben. Miljoenen kaartjes zijn er gekomen en het ziekenhuis weet er geen blijf meer mee! Bij het horen van dit (als een moderne sage te beschouwen) "bericht" wordt de smeekbrief zonder gevolg geklasseerd.

A.K.L. Thijs, Antwerpen

Boekenverzameling van René Van de Zijpe in het Gebroeders Grimm-Museum te Kassel

Op zondagnamiddag 18 augustus '96 hebben vooraanstaanden in het Brüder Grimm-Museum te Kassel de "boekenverzameling René Van de Zijpe" onder ruime belangstelling plechtig toegankelijk verklaard.

Na het welkomwoord van dr. Bernhard Lauer, directeur van het Grimm-Museum, huldigt mevrouw Annemarie Hartwig, gemeenteraadslid te Kassel, en ijverig promotor van het museum, rechter Freddy De Smet uit Oudenaarde, voor zijn juridische inbreng bij de overdracht van de schenking, beklemtoont het streven van René Van de Zijpe om de bibliografie van Wilhelm Schoof samen te stellen, legt de nadruk op de uitwisseling met de Egmontstede in het voorjaar. Hector Petit, schepen van Cultuur, looft de inspanning van de stad Kassel en ziet een verdere uitwisseling tussen Kassel en Zottegem.

Paul De Clercq, redacteur van De Beiaard, weekblad van Zuid-Oost-Vlaanderen, belicht de figuur van René Van de Zijpe, zijn voortdurend vorsen voor en leven in de leef- en denkwereld van de Gebroeders Grimm, zijn referaat op het Filologencongres te Gent in 1967, zijn publicatie: Hebben de sprookjes en de Gebroeders Grimm nog zin in onze tijd?, zijn licentiaatsproefschrift bij professor Paul De Keyser, zijn actie voor het gaaf behoud van de natuur in de streek, verklaart zijn filosofische ingesteldheid, ontleedt de Laudatio bij de verbroedering tussen Schwalmstadt op 30 april 1993, met de waardebevestiging van de traditie, herinnert aan hun diepe vriendschap die hen beide snoert.

H. De Mulder

De foto toont een hoek van de René Van de Zijpe-kamer, met tal van etsen die de schenker verzameld heeft. Van l.n.r. dr. Bernhard Lauer, schepen Hector Petit, raadslid Annemarie Hartwig, dr. Traugott Heil, rechter Freddy De Smet, redacteur Paul De Clercq.

IN MEMORIAM

Antoine JANSSENS

Nevele 22 oktober 1922 - 6 augustus 1996

Rede uitgesproken bij de begrafenis van medelid Antoine JANSSENS,
echtgenoot van mevrouw Agnes Van der Vennet
conservator en voorzitter Museum Rietgaverstede

Waarde Mevrouw Agnes, Kinderen en kleinkinderen, Familie,
De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen heeft me met de zware taak beladen afscheid te nemen van de onvervangbare vriend en toegewijde medewerker Antoine Janssens.

Vier bestuursleden en verscheidene leden van de K.B.O.V. wonen de uitvaart bij. Onze verbeelding eist een teruggrijpen naar de manifestatie 33 jaar geleden. Uiterste punten raken elkaar, voorspoed en tegenslag, pijn en zonnenschijn.

Op 25 mei 1963 hebt u, vriend Antoine, dan met mevrouw en de familie het geluk beleefd bij de toenmalige, eerste openstelling van uw museum uw doel bondig te omlijnen: uw luisterrijke verzameling onbaatzuchtig in dienst van de gemeenschap en de wetenschap te stellen. U hebt uw doel in glans en glorie bereikt.

Na de verklaring van de naam Rietgaverstede bekende u, dat de opening pas een eerste deel betrof, want de fotodocumentatie, vele gewone en zeldzame voorwerpen, handschriften van de letterkundigen Rosalie en Virginie Loveling, Cyriel Buysse wachtten op een tweede deel. Als weergaloze pionier, totaal op eigen krachten, hebt u in 1963 een modelmuseum verwezenlijkt.

Bij die openstelling heb ik het feit beklemtoond, dat uw collectie tot stand kwam na een gestadige inspanning van meer dan twintig jaar, met systematisch opstellen van steekkaarten, ordenen per ambacht, per uniform, en zovele andere punten.

Richard Vankenhove, afgevaardigde van de Koninklijke Commissie voor Volkskunde in Brussel, ondervoorzitter van de Museumcommissie in Gent, prijst

uw wetenschappelijke, onbaatzuchtige prestatie. Dr. Jozef Weyns, lid van dezelfde Kon. Commissie, voorzitter van het Verbond voor Heemkunde, conservator van het Openluchtmuseum in Bokrijk, drukt zijn vreugde uit voor deze unieke verzameling in Oost-Vlaanderen.

Bij de start op 25 mei bewijst u uw volks en kunstzinnig streven. Elke aanwezige ontvangt een sierlijk driehoekig vaantje, dat de kortwoonst voorstelt, met gebruiksvoorwerpen en bomen. Dat vaantje is met de oorspronkelijke afmetingen (22 x 32 cm) verschenen in Oostvlaamse Zanten. Het prijkt nadien in menige binnen- en buitenlandse collectie.

In 1977 publiceert de Heemkundige Kring "Het Land van Nevele" een Huldenummer voor u. Jan Luyssaert en Daniël D'Hooghe omlijnen uw biografie en bibliografie op dat moment. Professor R. Tavernier wijst op uw rol voor de landschapsgeschiedenis en toponymie. Professor A. Van Elslande beklemtoont de letterkundige afdeling in uw museum, een uniek feit, dat een conservator lokale letterkundigen verzamelt en helpt bestuderen.

Dat Huldenummer omvat uw verdiensten en prestaties tot 1963. Sindsdien volgt een gelijkaardige, ononderbroken rijke reeks zonder een spoor van een rusthalte. Uw geest en gemoed kent geen stilstand in dienst van de maatschappij en de wetenschap. Heem- en Volks- en Letterkundigen hebben u prijzen toegekend, o.a. de Reinaertprijs in 1976, het Eremerk dr. Jozef Weyns door het Verbond voor Heemkunde. Wetenschapsmensen in heel Vlaanderen en ook in Nederland eren en gedenken u als de ware voorpost op menig gebied.

In de museologie bekleedt u een eigen, aparte plaats met uw weidse faam en uw initiatieven, o.a. voor de weerkunde.

Uw minzaam, soepel karakter blijkt eveneens uit de samenwerking met de Gentenaar Jacques De Vos voor de studie "*Het Lyskanaal, Nevele mei 1940*".

Uw vorsende geest heeft jaar bij jaar het werk en het gedrag van kleinen en groten beschouwd, bestudeerd en beschreven. Uw leven en streven ligt vast in duizenden voorwerpen en duizenden steekkaarten, in uw geschriften die duidelijk en veelzijdig, in eenvoudige en grote lijnen getuigen hoe de huidige en vorige generatie gestalte geeft aan haar eigen tijd.

Mevrouw Agnes, uw hulp en steun voor uw echtgenoot kunnen we met geen gewone maten bedenken. Uw leven is geheel en al een "bijstand" voor hem geweest in de hoogste en schoonste zin, een steun en stut in velerlei opzichten, een ondersteuning en medewerking tegelijk, in daad en wens.

De familie en de schatten van Antoine blijven in innige waardering en sterke dankbaarheid gekoesterd.

Amice Antoine, uw talrijke bewonderaars en de velen die schatplichtig zijn jegens u, de verzamelaar en de vorser met de vele vrienden, staan daar borg voor.

Nevele, 10 augustus 1996.

Renaat van der Linden

(1) R.v.d.L. Opening van het Heemmuseum "Rietgaverstede" te Nevele, OVZ 38 (1963) 175-176, met uitslaande vaantje van Rietgaverstede.

J. LUYSSAERT, e.a. Het Land van Nevele, 8 (1977). *Gedenk-, Hulde-, Vriendenboek. Liber amicorum.* OVZ 70 (1995), 128.

(2) Bibliografie medewerking aan *Oostvlaamse Zanten*

39 (1964) 158

Meilied. Tekstweergave.

40 (1965) 205

Dr. Wannyn burgemeester in Nevele.

41 (1966) 25-26

De houten waterpomp. Fabrikatie.

50 (1975) 14-149

De laatste spekbakker te Nevele. Ook aftelrijmpje.

IN MEMORIAM

Monseigneur Georges De Keersmaeker

Vicaris-generaal-emeritus, geboren te Sint-Niklaas op 29 okt. 1905 en te Gent overleden op 27 mei 1996.

Hij is tot priester gewijd in 1929, achtereenvolgens onderpastoor te Bazel, op de St.-Baafsparochie van Gent, godsdienstleraar aan de Rijksmiddleschool voor jongens te Gent, in 1944 secretaris van het bisdom, in 1946 ere-kanunnik van het Sint-Baafskapittel, vicaris-generaal in 1951, werd huisprelaat van de paus in 1955, titulair kanunnik en aarts priester van het Sint-Baafskapittel in 1961, ging op rust op 31 december 1987.

Mgr. Georges De Keersmaeker was innerlijk een aristocratische persoonlijkheid, uiterlijk een bron van rust en goedheid, sober in zijn levenswijze, voorbeeldig priester, uitermate plichtbewust, met een bijzondere attentie voor de jeugd en de bejaarden, waarachtig intellectueel zonder de indruk te wekken. Zijn recensies in tijdschriften getuigen dat.

Zijn bijdragen in *Oostvlaamse Zanten* vormen een basis voor mentaliteitsgeschiedenis, zijn vaak gesteld met milde humor. Een gesprek met hem vertolkte zijn streven om elke mens en zijn omgeving te ontdekken en te kennen. Sommige streken liggen voor hem als een open boek, zo het gebied van Bazel en van Sleidinge, telkens met wijde omgeving. Ook de schilderkunst boeide hem fel. Zijn zes dichtbundeltjes stralen als parels van vormverfijning en diepzinnige geloofsbelijdenis. De volkskundigen zullen hem blijven eren.

BIBLIOGRAFIE

Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Sint-Niklaas

Een onuitgegeven hekeldicht op keizer Jozef II, in het Bazels Kerkarchief. Redactie I. Vermeiren.
44 (1932) 56-58

Oostvlaamse Zanten. Tijdschrift Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent

Kindერიјmpjes uit Sint-Niklaas. (Aftellerles, wijsje bij koorddanses, spel- en rondeliedjes, kleuterspelen

15 (1940) 63-67, 136-146 / 16 (1941) 175-179, 218-222

Tien vertelsels uit Kluizen en Sleidinge. 1. Een kat of 'nen haze. 2. Bloë Hendrik. 3. Ook gehad. 4. Achtentwintig. 5. Pier Colpaerts Paasbiechte. 6. Het Lievevrouwkapelleken in d'Hollebeke. 7. Al naar de val. 8. Te schoon. 9. Manten da' manneken. 10. Die kat.

22 (1947) 96-105

Volksgeleef en volksgebruiken met betrekking tot Sint-Hubertus en de razernij. Sleinse Zanten. (Broodwijding op drie november, gebruiken bij schoolgaande kinderen, voorbeelden van slachtoffers van razende honden, tocht naar Sint-Hubert, kenteken van razende hond. Sleidinge).

35 (1960) 131-132

Dienstverhuring op het land. Sleinse Zanten. (Sleidinge, indiensttreding op vijftien oogst, feestelijkheden, godspenning).

35 (1960) 21-214

Sleinse Zanten. (Sleidingse Zanten) De Feue Hen. (fooie, oogstfooie, d.i. het oogstfeest).

36 (1961) 35-36

Als ge 'n razende hond tegenkomt ... Mop. (in aansluiting met Sint-Hubertus en de razernij. OVZ 35 (1960) 131-132)

36 (1961) 51

Meizingen op Meiavond. (Liederen en omhalen van eieren).

36 (1961)96-98

Sleine op bedevaart. Naar Sint Kornelis te Kluizen. De bedevaartplaats en devotiegebruiken.

36 (1961)113-122

Landbouwgebruiken in Z.-O.-Vlaanderen. "Getrokken stroot". (Vergelijking met lijkstro).

36 (1961)252-253

Sleidinge. Grepen uit het volksleven. Mannekensvrijdag. Wijvekeszaterdag. Een aardige kaaite. Een geheime remedie tegen de "krauwigie".

37 (1962)26-27

Ge zoudt uw hemde moeten uitdoen aan de Brugse poort. Mop.

37 (1962)186

Zeerlopers te Sleidinge. (Vergelijking met Gentse).

38 (1963)5

Dienst v. Volkskundige Opzoekingen ... Zanten uit Sleidinge en Kluizen. Van spoken, toveressen en nog al, te veel om te melden. 1. 't Spookt op 't Zandeken. 2. Toverij op 't Hulstje(n). 3. Spoken en nog spoken. 4. Van een wederganger. 5. De laatste keer op Volpenswege. 6. Een toveres zo gezeid. 7. Koffie mee melk in. 8. Nog melk in de koffie. 9. Van de mare bere'en. 10 & 11. De kwade hand. 12. Beren op 't Zandeken. 13. Nog van 'nen beer ... (en dan is 't uit).

38 (1963)74-87

Nog een 18de-eeuwse liederhandschriftje.

40 (1965)2-13

Van twee Sint-Niklase spotgezegden.

40 (1965)46-50

Een oude remedie tegen "'t Fleures".

40 (1965)50-51

Gentse mokken en moppen van overal.

(nieuwe rubriek op basis van inzendingen van G.D.K.) Gentse familienamen. Een bok en een "roste giete" te Oordegem en te Gent. (in samenwerking met R.v.d.L.).

40 (1966)171-172

Volksgerecht in landbouwerswijk. De laatste keer da' ze op Volpenswege 'r kaf gegeven hén. (Het kaf geven. oorzaak van verdenking en onenigheid onder geburen).

42 (1967)60-61

Volksgeneeskunde. Ziekten en hun remedies: De "Kiekhoest" (kinkhoest).

42 (1967)99-100

Verbodsbepalingen. Ge moet daar nie' gaa' schieten binst d'hoogmesse, hoort! (Handenarbeid, jagen, bier schenken, bollen).

42 (1967)206

Slei'nse Zanten. Nieuwjaar in de goede oude tijd. (Wensen 's nachts. Nieuwjaarsbrief schrijven, soorten, etc.).

49 (1974)161-166

Van Stoeltjeszets(t)ers en kerkstoelen. (... niet alle vrome oude juffrouwen ... lelijke kwezels ... hoeveel onder hen verdienen onze achting, hulde, voor hun voorname levenswandel, ... menslievendheid ... onbaatzuchtige toewijding aan parochie- en kerkwerk (Synthese van de inleiding voor de bijdrage) niet een levensecht portret van hun zijn, maar alleen de weergave van de wijze waarop in vroegere jaren de volksmens meestal, vereenvoudigd en veralgemeend, deze eerbiedwaardige dames heeft gezien. ... Hetzelfde voor zovele priesters-huishoudsters ... die hier eveneens aan de beurt komen.

51 (1976)86-92

Godsdienstige Week van het Bisdom Gent. Gent

Mgr. G. De Keersmaecker schrijft *recensies* in dit blad.

P. Van de Vijvere. De symboliek of zinnebeeldspraak in de kerken, Gent, 1945. (Beschouwingen, kerk van Parike, Sint-Maartenstoren te Ronse

18 (1945)8

A. Van Mijlbeke. Hoe Koolwitje in den Hemel kwam. Hoe de bisschop van Myra Sint-Niklaas werd. De Lichtvaart. De wondere droom van Pastoor Beel. Gent.

23 (1950)80

— Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het Land van Leie en Schelde. Deinze, 1950.

24 (1951)52

G. De Smet. De Proostadbij van Papingo te Maldegem Kleit. Maldegem, 1951.
24 (1951) 60

Nota: Mgr. De Keersmaeker is *redakteur* geweest van Godsdienstige Week van het bisdom Gent van 1945 tot 1950.

IN MEMORIAM

Michel Van den Bossche

Zottegem 17 X 1930 - 5 IX 1996

Michel Van den Bossche noemde zichzelf graag "roomijsbereider en banketbakker", maar speelde gedurende vele jaren een vooraanstaande rol in het sociaal en cultureel leven in de Egmondstede, als toneelspeler, "Hoofdman-Archivaris" van de rederijderskamer "De Zuigelingen van Polus", als organisator van de feestelijkheden "Honderdjarig Jubileum" van de Statiestraat. Hij beschikte over een uitzonderlijke bibliotheek, o.a. met de volledige werken van Hendrik Conscience, met daarbij exemplaren van alle herdrukken, de toneelwerken die Zottegemse verenigingen hebben opgevoerd, de werken van Pieter Magerman. Op 17 mei 1989 gaf hij een spreekbeurt in het Seminarie voor Etnische Kunst, afd. Volkskunde, Gent, voor onze Bond over *Chokoladevormen en de psychologie van de bakker vroeger en nu*. Hij verzorgde zijn voordracht met een merkwaardige tentoonstelling van vormen en documenten.

Zijn bibliografie weerspiegelt zijn ruime en diepzinnige belangstelling vooral voor toneel.

BIBLIOGRAFIE

Glans en schemering ener Rederijderskamer, zijnde een verhandeling over een dorpsse Kamer van Rhetorika met naam en faam, onder de kenspreuk

"Rhetorika dat groeyt, waar liefde en eendracht bloeyt"

De Zottegemse Rederijderskamer

"De Zuigelingen van Polus"

met *Ter Kennismaking* door Danny Lamarcq in het XXIVe Jaarboek van de Zottegemse Kulturele Kring, 1980, p. 57-195, ill.

Pieter Magerman. In de reeks Oostvlaamse Literaire Monografieën. Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen. Nieuwe Reeks. Gent, 1983.

Chokoladevorm-makers of "moulisten" in West-Europa. In Oostvlaamse Zanten, orgaan Koninklijke Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent, 64 (1989) 204-214, ill.

Toneel te Zottegem - Deel 6. Koninklijke Katholieke Toneelvereniging 't Meibloempje. 1924-1984, met Voorwoord van de voorzitter Marcel Van Gansberghe. Zottegem, 1984, 174.blz., rijk geïllustreerd.

"Beelden van Toen" in *Zottegem, Velzeke, Strijpen, Oombergen, Leeuwergem, Grotenberge, Erwetegem, Godveerdegem, Sint-Goriks-Oudenhove, Elene, Sint-Maria-Oudenhove*. Uitgeverij het Streekboek te Nieuwkerken-Waas, in samenwerking met Marcel Hoebeke, 1985, 128, ill.

"Verhandeling over Rederijders in het algemeen en de Zottegemse Rederijderskamer Rhetorika dat groeit waar liefde en eendracht bloeit, en Zottegemse toneelmaatschappijen" (typoscript, 1710 blz.) berust in het Archief en Museum van het Vlaams Kultuurleven te Antwerpen.

Lierdese Bier- en Wijnfeesten met Reus Bruno

De komst van een reus stoelt op allerlei motieven: de viering van een honderdjarige, een jubileum van een vereniging zoals in Berlare, en dies meer.

Sint-Martens-Lierde viert de tweede Bier- en Wijnfeesten op het Kartuizerplein. De inrichters steunen op het succes van vorig jaar om met dergelijk elan verder te bouwen. Ze willen kost wat kost het sociaal leven in de gemeente bevorderen, met een uiterst uitgebreid en gevarieerd muzikaal en sportief programma, met een afsluitende Gouden Kartuizerflapworp.

De gemeente roemt op een kartuizerpriorij Sint-Maartens-Bos die dateert van 1329. Kartuizers oefenen een vérstreckende invloed uit. De priorij wordt afgeschaft in 1783. Slechts enkele 18de-eeuwse gebouwen zijn behouden, o.a. het classicistisch poortgebouw. De éénbeukige St.-Martinuskerk is de voormalige kloosterkerk. In het heiligdom hangen schilderijen met taferelen uit het leven van de H. Bruno, die in 1084 de contemplatieve orde sticht. De Kartuizerschieters en de Kartuizervrienden sluiten sinds een paar jaar aan met de naam der vroegere priorij.

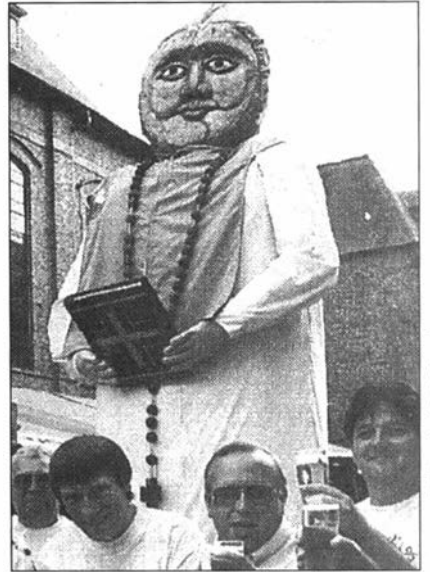
De stichter treedt thans op de voorgrond als een nieuwbakken reus, met een lokale culinaire specialiteit: de Kartuizerflappen met de typische vorm van een paterkap - in het bladerdeeg kunt u ook een gelaat herkennen - en het Kartuizerbier.

De reus houdt een indrukwekkend groot boek, met een kruis op de kaft, in de handen. Een meterlange rozenkrans hangt over zijn schouders op zijn borst. Hij schrijdt statig verder in zijn eenvoudige pij, met de spitse kap die aansluit met de culinaire specialiteit.

De feesten starten op 17 augustus 1996 met de "inzegening" van de reus. Pastoor Toon Uyttendaele doet het leven van Bruno uit de doeken in zes ludieke versjes. Tussen de strofen in speelt de fanfare St.-Jan van Hemelveerdegem een deuntje. Vijf schepenen dopen de reus met rijst, volksvertegenwoordiger Herman De Croo uit de streek, doet er zijn schepje rijst bij. Dan vertrekt er een stoet met de fanfare en de reus en met het gemeentebestuur in twee cabriolets. Volgende uitstap: de inhaling van dichter pastoor Uyttendaele in Hemelveerdegem. Volgens de traditie leidt een onderaardse gang van Martens-Lierde naar Tsin-Tsans (Hemelveerdegem), langswaar de monniken bij gevaar kunnen vluchten. De reus neemt dezelfde tocht, bovengronds!

Een uitnodiging vraagt Bruno voor de reuzencavalcade in mei in Tilf nabij Luik!

W. Schaubroeck

Het Volk 19/08/96 - Dirk Gysels

De Rode Kruis-reus in Berlare. Copyright: Foto Guy Oosterlinck.

In Berlare Zeuntje, eerste Rode Kruis-reus

Op 11 augustus 1996 defileert "groot" volk op en rond het gemeentehuis.

De leden van de bloeiende afdeling van het Rode Kruis van de Donkgemeenten beleven een hoogdag door er de jongste telg te kunnen inschrijven in de burgerlijke stand, Zeuntje, een reus met een verkleinnaam, maar met een gestalte van drie meter. Op die basis beschikt in ons land het Rode Kruis over de eerste reus.

De burgemeester W. van Sande beleeft met de gemeenteraad een grootscheeps feest door de inschrijving in de burgerlijke stand, met een fijnzinnig geboortecconcert in aanwezigheid van de andere reuzen.

Twintig jaar geleden start Eugène Verhulst met zijn Sluiscomité de Rode Kruisfeesten. De afdeling wil het jubileum waardig en vaardig vieren, met een indrukwekkende figuur. De voorman, die twee decennia lang als pionier voor de voorste gelederen staat, ziet zijn eigen persoon als model. De inwoners van Berlare roepen de hulp in van de Aalsterse carnavalgroep De Lodderoeigen die een aangrijpende figuur te voorschijn tovert, met een ware gelijkenis voor hoofd en gelaatstrekken.

In een Rode Kruisafdeling draagt menig een uniform. Voor de eer om als blijvend gedenkteken te stralen krijgt Eugène Verhulst de voorkeur en voorrang, omdat hij er zelf nooit een gedragen heeft. Deze keuze wil fel bewijzen en beklemtonen, dat elkeen een beetje vooraanstaand lid is en dat iedereen op zijn wijze bijdraagt tot de hulpverlening van mensen in nood.

Op de feestdag zijn de andere reuzen van de Donkgemeenten van de partij: Daniël van Berlare en Agnes van Barendonk, historische vertegenwoordigers, Robert en Roberta, voorposten van de brandweer, Cyriel en Katrien, sterren van de Heideroosjes, om het geboortecconcert nog meer luister bij te zetten.

Zeuntje is de volkse naam voor Eugène, maar hij is in elk geval met zijn drie meter, en zijn denderende populariteit een statige vertegenwoordiger voor het reuzenras.

P.R.

Paul, de Eierboer, de elfde Reus in Grembergen

Op Kermisdinsdag, d.i. 20 augustus heeft de JZC, de Jeugd zonder Club, de elfde reus ingehaald! De daadvaardige groepering speelt waarschijnlijk kampioen in Vlaanderen, door het aantal en de verscheidenheid van de "grote lieden".

Zij hebben Paul Van den Eynde, de echte eierboer, als model genomen. Hij is een jeugdige figuur van 58 jaar.

De medewerkers van Molenrock hebben gezorgd voor een aluminium geraamte. Hun vrouwelijke partners zorgen voor de aangepaste kledij. Bedenk dat Paul 5,8 meter hoog is, zodat de vrouwen meer dan een gewone prestatie leveren.

Eierboer Paul Van Den Eynde met achter hem "zijn" reus. Foto: Hendrik De Schrijver

Herman Backaert uit Wieze is specialist voor zijn vak en zorgt voor de kop. Sinds jaren ontwerpt hij vele karnavalskoppen voor de kavalkade in Aalst, waar de gelijkennis ook een belangrijke rol speelt.

De vele gezellen en hun dame zijn gelukkig voor de deelname aan de doop op 18 augustus. Paul draagt een typisch kenteken: een paars-witte sjaal van Anderlecht. De voetbalhelden van de hoofdstad zullen in de zevende hemel zweven bij het bericht dat een van hun supporters als Reus in Grembergen rondwandelt! Jozef, de broeder van de reus, treedt op als peter, mevrouw Frieda Hermans als meter.

Paul is een populaire figuur, een lawaaimaker met een goed hart, verklaart de volksmond. Hij biljart knap en gaat graag uit. De hele gemeente huldigt hem door hem als Reus op de wereld te brengen!

De andere reuzen in Grembergen: Marc de Civiël, Cies de Melkboer, Pauleken van de Bohemers, Tarsken, Florent, Mong (Edmond), Bosco en Sagin van de Chiro, Ward en Charlotte van de Jeugd zonder Club, die zorgen voor veel leute en de hele groep reuzen.

G.S.

Tweede Paardenomwegang in Erwetegem. Vaantje

Sinds vele jaren neemt Remi Petrus, wonende Kloosterstraat 52, met tientallen collega's deel aan paardenomwegangen in dit uitgestrekt gebied. In 1995 neemt hij met vrienden het initiatief een eigen omwegang uit de grond te stampen op de laatste zondag van augustus en reikt bij die gelegenheid een typisch bedevaartvaantje uit. St.-Pieters-Banden is er de kerkpatroon.

De jonge vereniging neemt St.-Pieters Banden als motief op het vaantje en de kerk. Raymond Van den Berge, gepensioneerd leraar en kunstschilder, geboor van de voorzitter, heeft het getekend. Er bestaan plannen om voor volgend jaar een vaantje uit te reiken, dat naast de sint en het heiligdom kappelletjes van de gemeente

toont.

Kalender van ruitertochten in Z.-O.-Vlaanderen

Ze starten met de eerste "rijging" op de derde zondag van mei in Sint-Goriks en eindigen op de eerste zondag van november te Sint-Denijs-Boekel en Sint-Lievens-Esse.

Datum	Reliek van de sint	Plaatsnaam	uur
Mei			
3e zo	h. Gorik	St.-Goriks-Oudenhove	15 u
Juni			
1e zo na Sinksen	h. Hermes	Ronse	8 u duur van 32 km
2e zo na Sinksen	O.-L.-Vr.	Lede	8 u 30
3e zo	h. Sebastiaan	Michelbeke	15 u
zo bij feestdag	h. Joannes-Baptista	Ouwegem	9 u
zo bij feestdag	h. Eligius	Maarke-Kerkem	14 u 30
laatste za	h. Eligius	Burst	id.
laatste zo	h. Eligius	Eine	8 u 30
id.	h. Eligius	Leeuwergem	9 u 30
id.	h. Eligius	Brakel	15 u
id.	h. Paulus	Opwijk	15 u
juli			
4 op feestdag	h. Martinus	Asper	9 u
zo na	h. Martinus	Asper	15 u 30
10 op feestdag	h. Amelberga	Mater	8 u 30
2e zo	h. Donatus	Etikhove	14 u 30
2e zo	O.-L.-Vr. en h. Macharius	Rozebeke	15 u
3e zo	h. Antonius-abt	Nukerke	14 u 30
Augustus			
1e za	h. Martinus	Massemen	18 u
2e zo	O.-L.-Vr. en h. Bavo	Mere	14 u 30
2e zo	h. Martinus	Balegem	9 u 45
15 O.-L.-Vr. Hemelvaart	h. Hubertus	St.-Maria-Oudenhove	15 u
3e zo	h. Antonius-abt	Serskamp	16 u
laatste zo	St.-Pieters-Banden	Erwetegem	10 u
laatste zo	h. Rochus	Schorisse	15 u
September			
1e zo	h. Rosa	Schoonaarde	14 u
2e zo	h. Rochus	Wortegem	9 u
November			
1e zo	h. Hubertus	St.-Denijs-Boekel	9 u 30
1e zo	h. Martinus	St.-Lievens-Esse	10 u
(*)			

Een ommeegang bevindt zich in Brabant: Opwijk. Het comité daar verstrekt 500 fr. verplaatsingskosten.

Eén ommeegang houdt stand op de feestdag zelf: h. Amelberga op 10 juli. Het feit springt in het oog dat velerlei heiligen in aanmerking komen om paarden en ruiters te beschermen.

De kalender Z.-O.-Vlaanderen telt talrijke manifestaties naast de R.O. ofte ruitersommegangen. Samen ca 75!

Onder andere "jumping", zevenmaal, koetsentocht of -wandeling, paardenrally, koets- en ruiterswandeling, herfstwandeling, Sint-Hubertuswandeling Bois-de-Lessines nabij Viane-Geraardsbergen, Sint-Hubertus-jachtwandeling, ruitersbanket, bal Maarke-Kerkem in Etikhove, bal "Quo Vadis", enz. De ruiters en hun dames denken aan nog andere prestaties dan aan ommegangen.

(*) za = zaterdag; zo = zondag. De lijst verzekert geen volledigheid voor paardenommegangen. Fledericus, 3e zo juli Vlierzele, Oordegem Sint-Martinus 2e zo juni komt er niet voor.

G.S.

BONDSLEVEN

Medelid Prof. dr. Stefaan TOP internationaal vereremerkt

Het Landschapsverband Rheinland biedt de uitzonderlijke onderscheiding de Rheinlandtaler aan ons medelid Prof. dr. Stefaan Top, hoogleraar volkskunde aan de Katholieke Universiteit te Leuven, voor de duurzame contacten die hij tussen Vlaanderen en Rheinland tot stand heeft gebracht. De prijs wordt op 22 oktober 1996 in Luxemburg uitgereikt. Het Bestuur van de K.B.O.V. feliciteert hem zeer oprecht voor de internationale prijs, een zoveelste bewijs van de hoogstaande waardering in buitenlandse kringen voor de prof. volkskunde te Leuven, eminent geleerde en veelzijdig publicist.

Poppen met kant, en kanttentoonstelling op 4-5 mei 1996 te Coudekerque (bij Duinkerke)

Zeventien leden van de St.-Katelijne Kantklub hebben deelgenomen aan de vermelde tentoonstelling.

De Brie Odette (lesgeefster), De Jaeger Ria (lesgeefster), De Schrijver (lesgeefster op rust)De Smet Marie-Jean (lesgeefster), Devriese Fernande (lesgeefster), Engels Martine (lesgeefster), Everaert Simonne, Impens - Van Peteghem Denise (lesgeefster), Maenhout Marcella, Maes Marie-Louise, Pintelon Hilde (lesgeefster), Vandelanotte Walter en Elva, Vander Stelt Marie-Thérèse, Van Goethem Greta, Van Remoortele W., Van Rentergem Ch., Van Rollegem.

De verscheidene kanttechnieken treden op de voorgrond: Stropkant, Cluny, Russisch, Brugs Bloemwerk en Vlaanderse. In de zaal was een eretribune voorzien voor de speciale poppen.

Mr. & Mevr. Vandelanotte met een stand van 800 kaarten in verband met diverse gegevens over al wat kant aanbelangt kregen een grote belangstelling.

2 houten etagère uit ons museum volledig opgekuist en versierd met kant door Mevr. Van Goethem Greta.

**2 poppen van jw. Pintelon.
Lady in roze met
stropkant. Nele in blauw
met Vlaanderse kant.**

Een uitgebreid verslag staat in *Volkkundige Kroniek*, 4 (1996), nr. 3 p. 80-83.

MERKWAARDIG VOLKSINSTRUMENTENMUSEUM IN GOOIK

De gemeente Gooik in het arrondissement Halle-Vilvoorde, aan de westgrens van het Pajottenland, kan sinds het midden van dit jaar roemen op een merkwaardig Volksinstrumentenmuseum.

Herman De Wit, David-uitdrager van het indrukwekkende Torhout-Werchter-festival, speelt het op 6 en 7 juli klaar om het kleinschalige Festival 2002 in Gooik uit de grond te stampen. Op 6 juli, zaterdag in de namiddag en op 7 juli, zondag treedt een reeks acts aan. Een enige muziekmarkt lokt tegelijk.

Herman De Wit, voorman van 't Kliekske en pionier van authenticiteit en van de levende traditie inzake volksmuziek, verzamelt sinds ruim dertig jaar allerlei instrumenten, die de gewone Vlamingen amper bij naam kennen. Hij en zijn medewerkers hebben met weergalozе geestdrift, vermetele durf en onschatbare wetenschappelijke ernst hommels, draailieren, doedelzakken, fifiers, enz. verzameld, die op en top het kenteken verdienen: de meest complete reeks in ons Vlaanderen. Belangstellenden kunnen voortaan deze wezenlijk onbekende schatten bewonderen in het ontmoetingscentrum "De Cam" in de Dorpstraat nummer 67, te Gooik.

De bezieler en pionier voor deze verzameling huldigt de opvatting van het "educatief museum", dit wil zeggen dat de bezoeker over de mogelijkheid beschikt om menig instrument in- en uitwendig te beschouwen. U bewondert een bepaald model en daarnaast wordt een exemplaar opengelegd, zodat u de bouw kunt nazien en gadeslaan. De verrassing bestaat o.a. langs deze weg dat u moeilijk aanvaardt dat een oude fluit, werkelijk op de leeftijd van tweehonderd jaar kan roemen, terwijl dit kunstig instrument als gebuur een type begroet "Made in Japan". We belanden in een enig museum in Vlaanderen, dat met recht en reden de uitstraling van "internationaal" beleeft.

In de meeste musea treden bezoek(st)ers bijna automatisch als toeschouwer op, om zoveel mogelijk zijn (haar) ogen de kost te geven.

Het betreft hier een educatief museum in de waarste zin, vermits enkele instrumenten de indruk wekken er speelklaar te liggen voor gedreven muzikanten.

Het gaat er niet louter om instrumenten van allerlei formaat en verscheiden grondstof, maar andere elementen uit de volksmuziek treden tevens op de voorgrond, zoals typische marktzangers die er aan bod komen.

Oude prenten, muziekbladen, kleine en grote foto's belichten bekende, maar vele onbekende kanten van het volksmuziekleven in Vlaanderen.

Het Ontmoetingscentrum De Cam is de hele week toegankelijk, behalve op maandag. Het klinkt onwaarschijnlijk, maar u betaalt niet bij de inkom. Elke rechtgeaarde heem- en volkskundige, elke Vlaming met kunstzin en het hart op de juiste plaats zal dit enig museum bezoeken én ongevraagd steunen!

J.A.